

Användning av upphovsrättskyddade verk i politiska sammanhang

- *Vad får en upphovsman objektivt anses tåla?*

*Usage of Copyright Protected Works in a Political
Context*

– What does an author objectively have to tolerate?

Kalle Andersson

Bedömare: Åsa Hellstadius
Handledare: Lydia Lundstedt
Examinator: Anders Holm

Sammanfattning

En upphovsman har enligt 3 § 2 st. 2 upphovsrättslagen (URL) rätt till att dennes verk inte återges till allmänheten med en ändring eller i ett sammanhang som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. Denna rättighet kallas respekträtten och utgör en del av vad som brukar kallas för en upphovsmans ideella rättigheter. De ideella rättigheterna i Sverige kan härledas tillbaka till Bernkonventionen (BK) som föreskrev att de stater som signerat konventionen var förpliktade att införa nationella bestämmelser om upphovsmäns ideella rättigheter, och däribland rätten till respekt för verket. De bestämmelser som finns i BK utgör ett minimikrav på vad de signerande staterna måste införa och således kan olika länder erbjuda ett olika starkt ideellrättsligt skydd för upphovsmän. Exempelvis är huvudregeln inom fransk rätt att en upphovsman inte behöver tåla några som helst ändringar i dennes verk. Under sommaren år 2018 samlades runt 600 svenska musiker i ett gemensamt upprop mot att politiska partier använde deras verk i sammanhang som musikerna inte kände att de kunde stå bakom. Ett sådant användande kan i teorin utgöra ett intrång i en upphovsmans respekträtt genom att verket används i ett, för upphovsmannens anseende eller egenart, kränkande sammanhang. Vad som kan utgöra ett kränkande sammanhang ska bedömas i varje enskilt fall enligt en *objektiv måttstock*. Vid en domstolsprocess ska domstolen genom den objektiva måttstocken komma fram till vad en upphovsman vid varje tillfälle får anses tåla. Det kan således sägas att avsaknaden av en generell schablon kring vad som kan utgöra ett kränkande sammanhang medför en rättsosäkerhet för upphovsmän som känner att deras respekträtt har blivit kränkt. Detta eftersom det på förhand inte går att säga vilka typer av sammanhang som en upphovsman objektivt kan sägas ha blivit kränkt av att förekomma i. Den objektiva intrångsbedömningen såsom den är utformad idag kan även anses bidra till en ojämlig bedömning mellan olika verk inom samma konstform, eftersom ett av kriterierna som ska tas hänsyn till är vilken betydelse verket har i ett konstnärligt och litterärt hänseende. En lösning på den ojämliga bedömningen och den fortsatta rättsosäkerheten kan vara att, likt fransk rätt, införa ett generellt ändringsförbud som även kan tillämpas när ett verk sätts i en främmande kontext. En annan lösning hade varit att i rättspraxis fastställa att förekomsten av ett verk i politiska sammanhang alltid ska anses som kränkande för en upphovsmans anseende eller egenart.

Innehållsförteckning

Förkortningar	4
1 Inledning	5
1.1 Problembakgrund.....	5
1.2 Syfte.....	6
1.3 Problemformulering.....	7
1.4 Metod.....	7
1.4.1 Rättsdogmatisk metod.....	7
1.4.2 Komparativ metod.....	8
1.4.3 Teleologiskt inriktad metod.....	8
1.5 Avgränsningar.....	9
1.6 Disposition.....	10
2 Den ideella rätten ur ett internationellt perspektiv	11
2.1 Bakgrund.....	11
2.2 Upphovsrättens tvåsidighet.....	12
2.3 Den ideella rätten i Frankrike.....	13
2.3.1 Bakgrund.....	13
2.3.2 Droit au respect.....	14
2.3.3 Begränsningar i det generella ändringsförbudet.....	16
3 Den ideella rätten i Sverige	18
3.1 Bakgrund.....	18
3.2 Förfoganderätten.....	19
3.3 Respekträtten inom svensk rätt.....	20
3.3.1 Skyddsomfånget.....	20
3.3.2 Egenart och anseende i rättspraxis.....	21
3.3.3 Kränkande ändringar.....	22
3.3.4 Kränkande sammanhang.....	25
3.3.5 Eftergift av respekträtten.....	26
3.4 Parodiundantaget.....	27
4 Hur görs bedömningen om någons verk har blivit kränkt?	29
4.1 Den objektiva bedömningen.....	29
4.2 Särskilt om kriteriet ”Verkets art och dess betydelse i litterärt eller konstnärligt hänseende”.....	31
4.3 Den subjektiva bedömningen.....	34
5 Kan användandet av ett verk i ett politiskt sammanhang utgöra en kränkning av upphovsmannens ideella rätt?	36
5.1 Den objektiva måttstocken – vad får en upphovsman objektivt anses tåla?.....	36

5.1.1 Inledande kommentar.....	36
5.1.2 Reklamsammanhang	36
5.1.3 ”Oanständiga” sammanhang	37
5.1.4 Politiska sammanhang	38
5.2 Problematiken med bedömningen – En ideellrättslig ojämlikhet	40
5.3 Hur skulle skyddet för upphovsmännen kunna utökas?	43
5.4 Sammanfattande slutsatser	46
Källförteckning	47

Förkortningar

BK	<i>Bernkonventionen</i>
BrB	<i>Brottsbalken</i>
Prop.	<i>Proposition</i>
STIM	<i>Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå</i>
SOU	<i>Statens offentliga utredningar</i>
URL	<i>Upphovsrättslagen</i>
WIPO	<i>World Intellectual Property Organization</i>

1 Inledning

1.1 Problembakgrund

Under sommaren 2018 samlades runt 600 musiker i ett uppprop som kallades "Utan oss tystnar musiken". Bakgrunden till uppropet var att musikerna upplevde att deras verk kidnappades av politiska rörelser och användes i sammanhang som de inte kunde stå för.¹ Framförallt har nationalistiska eller högerpopulistiska sammanhang framhållits som kränkande eller opassande för upphovsmännen att förekomma i.²

Problematiken kan sägas ha sin grund i att de flesta musikers och låtskrivares ekonomiska rättigheter förvaltas av upphovsrättsorganisationer, som t.ex. Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM), som på uppdrag åt upphovsmannen upplåter rätten att använda musiken.³ När ett verk sedan används av t.ex. ett politiskt parti är användningen tillåten i den utsträckning att de har förvärvat de rättigheter som krävs för att få använda ett upphovsrättsskyddat verk.⁴ En upphovsman vars rättigheter inte förvaltas av en upphovsrättsorganisation kan skydda sig mot att dennes verk används i ett politiskt sammanhang genom att själv licensiera ut rätten att använda ett verk till de aktörer som denne finner lämpliga.⁵ Detta torde dock vara både opraktiskt och kostsamt jämfört med att en organisation licensierar ut rättigheterna å upphovsmannens vägnar. Detta medför att en eventuell efterhandsbedömning angående om det förelegat ett intrång i den ideella rätten är det en upphovsman har att stödja sig på.

En upphovsman vars verk har använts av någon annan i ett sammanhang som upphovsmannen uppfattar som kränkande för dennes anseende eller egenart kan ha rätt till ersättning enligt Upphovsrättslagen (URL). Enligt 3 § 2 st. URL får ett verk inte göras tillgängligt för allmänheten i en sådan form eller i ett sådant sammanhang som på ett angivet sätt är

¹ Dahlström, Lucas "Musiker känner sig utnyttjade av extremrörelser – svårt att väcka åtal", *DN.se*, 22 september 2018, <https://www.dn.se/kultur-noje/musiker-kanner-sig-utnyttjade-av-extremrorelser-svart-att-vacka-atal/>, hämtad 2018-10-31.

² Dahlström, Lucas "Örjan Englunds låt blev en hit bland högerextrema – "Otroligt jobbigt", *DN.se*, 19 september 2018, <https://www.dn.se/kultur-noje/orjan-englunds-lat-blev-en-hit-bland-hogerextrema-otroligt-jobbigt/>, hämtad 2019-03-15.

³ Rosén, Jan, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, 3., [omarb.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2006, s. 231.

⁴ Ibid. s. 232.

⁵ Se avsnitt 3.2.

kränkande för upphovsmannen. Denna rättighet för upphovsmannen är en del av den ideella rätten som kallas för respekträtten.⁶ I statens offentliga utredning till upphovsrättslagen nämns att det är uppenbart att upphovsmannen bör skyddas från att verket återges för allmänheten på ett sådant sätt att det framkallar löje eller anstöt, eller på annat sätt är kränkande för upphovsmannens ideella intressen.⁷ Bedömningen av huruvida en åtgärd ska ses som kränkande ska göras dels från upphovsmannens subjektiva synpunkt, dels genom anläggandet av en objektiv måttstock.⁸

Även om det i förarbetena fastställs att en upphovsmans subjektiva synpunkter ska beaktas vid dessa bedömningar, kan det inte anses utrett hur stor hänsyn som ska tas till dessa. Således kan det vara svårt för en upphovsman att veta om dennes anseende eller egenart objektivt kommer anses ha blivit kränkt vid en bedömning i domstol. Detta har lett till att rättsläget kan anses som osäkert, och även om frågan har prövats i ett antal rättsfall⁹ kan det hävdas att det inte kan utformas någon generell schablon gällande dessa typer av intrång i den ideella rätten.¹⁰ Det osäkra rättsläget har i sin tur lett till att eventuella konflikter oftast löses genom förlikning, istället för att väcka talan i domstol.¹¹

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka om ett användande av ett litterärt eller konstnärligt verk i ett politiskt sammanhang kan utgöra en kränkning av upphovsmannens ideella rätt enligt URL. Som ett led i detta görs en undersökning av vad som, enligt gällande rätt, har ansetts kunnat utgöra ett kränkande sammanhang och hur en sådan bedömning har utformats av domstolarna. I analysen diskuteras huruvida det enligt praxis och förarbeten finns sammanhang som alltid ska anses kränkande för en upphovsmans anseende eller egenart att medverka i. Vidare i analysen diskuteras problematiken med vissa delar av intrångsbedömningen såsom den är utformad idag, utifrån upphovsmännens perspektiv. Slutligen förs en diskussion kring hur skyddet för upphovsmän, vars verk används i främmande sammanhang, skulle kunna utökas.

⁶ Levin, Marianne, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, Elfte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 163.

⁷ SOU 1956:25 *Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk* s. 126.

⁸ Ibid. s.123.

⁹ Se t.ex. NJA 1975 s. 679, NJA 1985 s. 807 och NJA 2005 s. 905.

¹⁰ Rosén, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, s. 166.

¹¹ Lucas Dahlström ”Musiker känner sig utnyttjade av extremrörelser – svårt att väcka åtal”.

1.3 Problemformulering

- Finns det sammanhang som alltid ska anses kränkande för en upphovsmans anseende eller egenart att medverka i?
- Skulle en annorlunda intrångsbedömning kunna bidra till att upphovsmännen får ett utökat skydd mot att deras verk används i politiska sammanhang och hur skulle en sådan kunna utformas?

1.4 Metod

1.4.1 Rättsdogmatisk metod

För att besvara den första frågeställningen i uppsatsen, huruvida det finns sammanhang som alltid ska anses kränkande för en upphovsman att medverka i, används en rättsdogmatisk metod för att fastställa gällande rätt. En rättsdogmatisk metod kan användas för att få fram ett resultat som antas spegla hur en rättsregel ska uppfattas i ett visst konkret sammanhang genom att analysera olika element i rättskällevärdet.¹² Rättsdogmatikens uppgift kan beskrivas som att tolka och systematisera gällande rätt i form av regler, principer, läror och samband.¹³ Det område inom upphovsrätten inom vilket gällande rätt fastställs är intrång i respektivet, och mer specifikt vad som kan utgöra ett kränkande sammanhang enligt 3 § 2 st. URL. För att kunna fastställa vad som kan utgöra ett kränkande sammanhang måste vägledning hittas i både förarbeten och rättspraxis. I propositionen samt SOU:n till URL framkommer syftet bakom bestämmelsen medan domstolarnas praktiska tillämpning av paragrafen går att utläsa från rättspraxis.

Beaktat att syftet med uppsatsen är att fastställa gällande svensk rätt, hanteras materialet utifrån rättskällevärdet.¹⁴ De rättsfall som används i uppsatsen är nästan uteslutande rättsfall som tagits upp av Högsta Domstolen (HD) med undantag från ett fall som avgjordes av Svea Hovrätt, ett fall som avgjordes av Stockholms Tingsrätt och ett fall som avgjordes av Stockholms Rådhusrätt.¹⁵ Underrättsavgöranden används i uppsatsen för ge ett bredare

¹² Kleinman, Jan, *Rättsdogmatisk metod, i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018, s. 26.

¹³ Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018, s. 49.

¹⁴ Kaldal, Anna & Sjöberg, Gustaf, *Vetenskapskrav på uppsatser i rättsvetenskap: handfasta tips*, Jure, Stockholm, 2018 s. 31.

¹⁵ RH 1995:59, Mål T 9013–04 avgjort den 11 april 2006 av Stockholms tingsrätt och Stockholms rådhusrätt dom av den 16 november 1970 (NIR 1971 s. 219).

perspektiv på vad som har ansetts vara ett kränkande sammanhang vid en bedömning i domstol. Även om underrättsavgöranden inte är prejudicerande kan de få ett genomslag i praktiken genom att förvaltningsmyndigheter och domstolar tar intryck av dem.¹⁶ Rättspraxis kan anses ha stor betydelse som rättskälla i de fall där författningar innehåller generella begrepp, och är således av vikt när det i uppsatsen fastställs vad som vid en bedömning kan anses vara ett kränkande sammanhang enligt 3 § 2 st. URL.¹⁷

Efter att ha fastställt gällande rätt kring vad som kan utgöra ett kränkande sammanhang, förs ett de lege ferenda – resonemang om en annorlunda intrångsbedömning kan medföra en högre grad av förutsebarhet och rättssäkerhet för upphovsmän vars verk använts i ett främmande sammanhang.

1.4.2 Komparativ metod

Uppsatsen innehåller komparativa inslag i form av jämförelser med den franska upphovsrättslagen, Code de la propriété intellectuelle, och dess bestämmelser om upphovsmannens ideella rättigheter.¹⁸ Jämförelsen med fransk rätt syftar till att belysa skillnader mellan fransk och svensk rätt gällande bedömningen vid intrång i en upphovsmans rätt till respekt för verket. I uppsatsen görs en case-studie som syftar till att jämföra hur problemet med svårigheten att bedöma intrång i en upphovsmans ideella rättigheter har löst inom fransk respektive svensk rätt.¹⁹ I uppsatsen diskuteras även om användandet av verk i politiska sammanhang är mer troligt att utgöra ett intrång vid tillämpning av den franska intrångsbedömningen. Det material som används i beskrivningen av fransk rätt är, utöver den franska upphovsrättslagen, doktrin och rättsfall från de franska domstolarna.

1.4.3 Teleologiskt inriktad metod

I ett led att besvara uppsatsens första frågeställning används även en teleologiskt *inriktad* metod. Detta för att undersöka om det kan sägas vara lagregelns ändamål att upphovsmän inte ska behöva tåla att deras verk används i politiska sammanhang. Därefter görs en analys

¹⁶ Ramberg, Christina, Beshar, Alexander, Carlson, Laura, Croon, Adam, Granmar, Claes, Kleist, David, Leviner, Pernilla & Norée, Annika, *Rättskällor: en introduktion i kritiskt tänkande*, Upplaga 1, Norstedts juridik, Stockholm, 2018, s 37.

¹⁷ Ibid. s. 39.

¹⁸ Code de la propriété intellectuelle, Livre 1er, Titre II: Droit des auteurs, Chapitre 1er: Droits moraux (Articles L 112-1 à L112-4).

¹⁹ Kleineman, *Rättsdogmatisk metod*, i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, s. 43.

huruvida domstolarnas praktiska tillämpning av lagregeln uppfyller detta ändamål, eller om det behövs ytterligare reglering för att ändamålet ska uppfyllas.

Enligt en teleologisk metod fastställs en lagregels ändamål genom att en tänker sig att lagregeln tillämpas i ett antal klara fall för att sedan fråga sig vilka samhällsliga effekter tillämpandet kan tänkas ha. Att åstadkomma dessa effekter antas vara lagregelns ändamål.²⁰ De klara fallen är inte per definition rättsfall där frågan har varit föremål för prövning av domstol, utan konstruerade fall. Däremot kan även en regel som har fastslagits i rättspraxis tolkas teleologiskt enligt samma metod. Vidare kan även ledning sökas i förarbetena, där lagstiftaren har uttalat sig om lagregelns syfte.²¹ Uttalanden i förarbeten kan ha en stor betydelse när dessa är av en allmän karaktär och beskriver de grundläggande syftena med lagtexten.²²

Beaktat att regeln i 3 § 2 st. URL inte direkt ger upphov till några klara fall gällande vad som anses vara ett kränkande sammanhang, görs det i uppsatsen en teleologisk tolkning av de fall där HD har funnit att ett kränkande sammanhang har förelegat. Med vidare ledning av lagregelns syfte, framkommande ur förarbetena, kan lagregelns ändamål fastställas. När ändamålet är fastställt förs en diskussion om huruvida en ytterligare reglering gällande användandet av upphovsrättsskyddade verk i politiska sammanhang är önskvärd, och hur en sådan reglering skulle kunna utformas.

1.5 Avgränsningar

I uppsatsen avhandlas primärt respekträtten. Således görs endast en kortare redogörelse för namngivelsesrätten, vilken utgör den andra delen av upphovsmannens ideella rättigheter.²³ Inte heller upphovsmannens ekonomiska rättigheter behandlas i någon större utsträckning. I uppsatsen görs ingen avgränsning gentemot enbart musikaliska verk, eftersom den rättspraxis som finns inom respekträttens område är tämligen begränsad. Om alla typer av verk tas hänsyn till, kan en mer nyanserad analys av vad som utgör gällande rätt enligt rättspraxis göras. Inom fransk rätt avhandlas endast en upphovsmans ideella rättigheter, med fokus på

²⁰ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 9. [uppdaterade och omarb.] uppl., Uppsala, 2016, s. 262.

²¹ Ibid.

²² Ramberg m.fl. *Rättskällor: en introduktion i kritiskt tänkande*, s. 48.

²³ Olsson, Henry & Rosén, Jan, *Upphovsrättslagstiftningen: en kommentar*, 4., [rev.] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016, s. 94.

respekträtten och hur den franska intrångsbedömningen har utformats i doktrin och rättspraxis.

Vidare hör det inte till uppsatsens syfte att, i någon större utsträckning, föra en diskussion kring hur användare av upphovsrättsskyddade verk kan komma att påverkas av en förändrad bedömning gällande intrång i de ideella rättigheterna. Frågan behandlas endast ur upphovsmännens perspektiv med utgångspunkt i hur ett utökat skydd mot att deras verk används i kränkande sammanhang skulle kunna utformas.

1.6 Disposition

Inledningsvis behandlar kapitel två den ideella rätten ur ett historiskt perspektiv samt hur olika ideellrättsliga regleringar har vuxit fram i olika rättssystem. Kapitel två syftar till att ge läsaren en grundläggande förståelse för hur synsättet på de ideella rättigheterna kan skilja sig åt mellan olika rättssystem, samt hur synsättet kan påverka de ideella rättigheternas karaktär. Vidare i kapitel två redogörs det för de franska ideellrättsliga bestämmelserna med fokus på den franska regleringen om rätt till respekt för verket. För att kunna diskutera hur en annorlunda intrångsbedömning skulle kunna formuleras inom svensk rätt, är det relevant att påvisa skillnader mellan det franska och det svenska synsättet på de ideella rättigheterna. I kapitel tre behandlas förfoganderätten och respekträtten inom svensk rätt. Avsnittet om förfoganderätten syftar till att belysa problematiken som uppstår när en upphovsman överlåtit sina ekonomiska rättigheter och någon använder dennes verk i ett sammanhang som upphovsmannen anser vara kränkande. Avsnittet om respekträtten redogör för vad en upphovsman är skyddad mot genom sin rätt till respekt för verket, samt bakgrunden till bestämmelsen. I kapitel fyra behandlas hur en objektiv bedömning har utformats av de svenska domstolarna samt hur en mer subjektiv bedömning har utformats i doktrin och rättspraxis gällande bestämmelsen om respekträtt i den franska upphovsrättslagen och i BK. I kapitel fem, analyskapitlet, diskuteras huruvida det finns några sammanhang som alltid ska anses kränkande, för en upphovsmans anseende eller egenart, att medverka i. Även en diskussion om hur den nuvarande intrångsbedömningen kan anses problematisk ur upphovsmännens perspektiv kommer att föras. Slutligen diskuteras hur en annorlunda intrångsbedömning skulle kunna medverka till att rättsläget blir mer förutsebart för upphovsmän samt hur en sådan annorlunda intrångsbedömning skulle kunna utformas.

2 Den ideella rätten ur ett internationellt perspektiv

2.1 Bakgrund

Den ideella rätten, som på franska brukar benämnas som *droit moral*, kan sägas vara ett särdrag inom upphovsrätten som sträcker sig utöver innehavarens ekonomiska rättigheter och tar sikte på förhållandet mellan upphovsmannen och dennes verk.²⁴ Bestämmelser om ideella rättigheter infördes först i Bernkonventionen (BK) år 1928 i artikel 6bis som gav upphovsmannen rätten till namngivelse och rätten att motsätta sig förfaranden med dennes verk som skadar dennes ära eller anseende.²⁵ Det ges ingen vidare ledning till hur begreppen ”ära eller anseende” ska tolkas, men det kan hävdas att en upphovsmans ära och anseende relaterar både till dennes konstnärskap och till dennes personlighet.²⁶ De förfaranden som en upphovsman har rätt att motsätta sig är enligt art. 6bis ”distortion, mutilation or other modification, or other derogatory action in relation to his work”. Bestämmelserna i BK om en upphovsmans rätt till namngivelse och rätt till respekt för verket utgjorde ett minimikrav att införa för de stater som signerat konventionen.²⁷

Internationellt sett kan det göras skillnad mellan tre olika skolor gällande grundvärderingar inom upphovsrätten: Den romanska, den anglosaxiska och den germanska.²⁸ Inom den romanska skolan, som främst representeras av Frankrike, läggs en större vikt vid den ideella rätten medan den anglosaxiska motsatsvis lägger störst vikt vid upphovsmannens ekonomiska rättigheter.²⁹ Emellan dessa två skolor kan det sägas att den germanska skolan ligger och till den räknas främst Tyskland, men även Sverige tillsammans med de övriga nordiska länderna.³⁰

En skillnad kan även göras internationellt sett mellan de länder vars upphovsrätt bygger på principen om *copyright* och de länder vars upphovsrätt bygger på principen om *droit*

²⁴ Levin, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, s. 159.

²⁵ WIPO, *Guide to the BERNE CONVENTION for the Protection of Literary and Artistic Works*, Geneva, 1978, s. 41.

²⁶ Lewinski, Silke von, *International copyright law and policy*, Oxford Univ. Press, Oxford, 2008, s. 136.

²⁷ *Ibid.* s. 132.

²⁸ Strömholm, Stig, *Europeisk upphovsrätt: en översikt över lagstiftningen i Frankrike, Tyskland och England*, Norstedt, Stockholm, 1964, s. 7.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*

d'auteur.³¹ Principen om copyright dominerar främst i de anglosaxiska länderna och är mer präglad av kommersiella intressen, och är således också mer företagervänlig. Principen om *droit d'auteur* dominerar främst i Frankrike och Tyskland, och lägger tonvikten på upphovsmannens ideella och ekonomiska intressen.³² Svensk rätt kan sägas ha influerats av båda principerna med ett litet övertag till principen om *droit d'auteur*.³³

Dessa skillnader i synsätt avseende den ideella rätten mellan de två principerna om *droit d'auteur* och *copyright*, är en av anledningarna till att de ideella rättigheterna inte har ansetts lämpade för en harmonisering på EU-nivå.³⁴ En harmonisering av de ideella rättigheterna skulle kräva en kompromiss mellan de olika rättssystemen, vilket skulle kunna leda till att de ideella rättigheterna i länder som bygger på principen om *droit d'auteur*, såsom Frankrike och Tyskland, skulle försvagas.³⁵ Motsatsvis skulle de ideella rättigheterna i länder som bygger på principen om copyright förstärkas.³⁶ Vidare anses en harmonisering av rätten till respekt för verket svår att genomföra med hänsyn till det stora antalet situationer som en reglering måste kunna omfatta. En sådan reglering måste vara tillräckligt flexibel för att kunna omfatta alla tänkbara situationer där frågan om upphovsmannens rätt till respekt kan uppstå, och den regleringen ska sedan i sin tur tolkas av de olika nationella domstolarna.³⁷

2.2 Upphovsrättens tvåsidighet

Att upphovsrätten dels innehåller regler om förfogande, vilket avser de ekonomiska rättigheterna, dels regler av ideell eller personlighetsrättslig natur, brukar benämnas som upphovsrättens tvåsidighet. Utifrån denna tvåsidighet har det bildats två olika läror mellan framförallt tysk och fransk rätt som båda försöker besvara frågan om hur de materiella och ideella skyddsreglerna inom upphovsrätten förhåller sig till varandra. Dessa två läror brukar kallas för *monistiska* respektive *dualistiska* läror.³⁸

³¹ Levin, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, 2017, s. 71

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*

³⁴ Walter, Michel M. & Lewinski, Silke von (red.), *European copyright law: a commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2010, s. 1472.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.* s. 1473.

³⁸ Rosén, Jan, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, Juristförl., Diss. Stockholm:Univ., Stockholm, 1989, s. 106.

Det monistiska synsättet, som är dominerande inom tysk rätt, bygger på att de ideella och ekonomiska befogenheterna inom upphovsrätten tillsammans utgör en enhetlig upphovsrätt.³⁹ Grundtanken är att de olika rättigheterna inte kan separeras utan att de istället tar tillvara varandras intressen. Ett exempel är att de ekonomiska rättigheterna, med rätten till mångfaldigande och offentligt framförande, bidrar till att en upphovsman får ett gott rykte och blir välkänd för allmänheten vilket tjänar upphovsmannens ideella intressen.⁴⁰ Det dualistiska synsättet bygger motsatsvis på att den ideella rätten och de ekonomiska befogenheterna inte utgör en enhetlig rätt, utan i vissa fall ska ha olika rättslig behandling.⁴¹ Ett exempel på detta är den franska regleringen som stadgar att en upphovsmans ideella rättigheter gäller för evigt och inte är överlåtbara, medan de ekonomiska rättigheterna är tidsbegränsade och överlåtbara.⁴²

2.3 Den ideella rätten i Frankrike

2.3.1 Bakgrund

Den franska upphovsrättslagen är som tidigare nämnt uppbyggd enligt ett *dualistiskt* system, vilket innebär att de ekonomiska rättigheterna och de ideella rättigheterna inom upphovsrätten ibland ska hållas åtskilda.⁴³ Enligt den franska upphovsrättslagen har en upphovsman rätt till en “droit au respect de son nom, de sa qualité et de son oeuvre”.⁴⁴ Rätten till en “respect de son nom et de son oeuvre” kan översättas till en rätt till namngivelse och rätt till respekt för verket. Vad som avses med “respect de sa qualité” är inte lika tydligt men i doktrin har det hävdats att det syftar på respekt för ”upphovsmannskapet”.⁴⁵ Den ideella rätten är enligt fransk lagstiftning knuten till ens person och den är även evig, icke överlåtbar och kan inte preskriberas.⁴⁶

Till skillnad från BK:s ideellrättsliga regelverk erbjuder fransk rätt, utöver rätten till namngivelse och rätt till respekt för verket, även en *droit de divulgation* och en *droit de repentir* vilket på svenska kan översättas till en rätt till offentliggörande och en rätt till

³⁹ Rosén, Jan, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, s. 106.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Strömholm, *Europeisk upphovsrätt: en översikt över lagstiftningen i Frankrike, Tyskland och England*, s.39.

⁴² Rosén, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, s. 107.

⁴³ Se avsnitt 2.2.

⁴⁴ Code de la propriété intellectuelle, Livre 1er, Titre II: Droit des auteurs, Chapitre 1er: Droits moraux (Articles L 121–1.

⁴⁵ Strömholm, *Europeisk upphovsrätt: en översikt över lagstiftningen i Frankrike, Tyskland och England*, s. 43.

⁴⁶ Ibid.

återtagande.⁴⁷ Rätten till offentliggörande innebär att en upphovsman har rätten att själv avgöra när och under vilka omständigheter ett verk ska ges ut eller publiceras.⁴⁸ Ett exempel på när rätten till offentliggörande kan bli aktuell är i frågan huruvida en långivare eller ett kreditinstitut kan tvinga en upphovsman att ge ut tidigare opublicerade verk för att erhålla ersättning från denne. I sådana fall har bedömningen generellt sett gjorts till upphovsmännens förmån.⁴⁹ Rätten till återtagande innebär att en upphovsman som inte längre vill att dennes verk ska ges ut på nytt, kan återta t.ex. en förläggares rättigheter att ge ut verket. I vissa fall kan återtagandet leda till skadeståndsskyldighet för upphovsmannen.⁵⁰

2.3.2 *Droit au respect*

I jämförelse med BK:s eller svenska URL:s bestämmelser om rätt till respekt för verket, är den franska motsvarigheten väldigt fåordig. Enligt bestämmelsen har en upphovsman rätt till respekt för sitt verk, men det är inte preciserat i lagtext vilka förfaranden som kan leda till ett intrång i upphovsmannens respekträtt.⁵¹ Inte heller preciseras vilka kvalitéer hos upphovsmannen eller dennes verk som ska respekteras jämfört med URL:s formulering om att ens upphovsmans anseende och egenart ska respekteras.⁵² Den franska respekträtts innebörd har istället utvecklats inom doktrinen där den kan sammanfattas som att den består av två olika delar.⁵³

Den första delen av respekträtten utgörs av rätten till att ens verk ska få bibehålla dess oförvrängda form, alltså att inget tas bort, ändras eller läggs till.⁵⁴ Den andra delen utgörs av rätten till att verkets *andemening* inte skadas genom att verket används på ett sätt eller placeras i en kontext som upphovsmannen inte har avsett.⁵⁵ Rätten till respekt inom fransk rätt är också mer absolut jämfört med exempelvis svensk rätt, på så vis att respekträtten i princip inte ska påverkas av verkets betydelse eller i vilket syfte det har skapats.⁵⁶ Detta är

⁴⁷ Code de la propriété intellectuelle, Livre 1er, Titre II: Droit des auteurs, Chapitre 1er: Droits moraux, Articles L 121-2 och L 121-4.

⁴⁸ Lewinski, *International copyright law and policy*, s. 50.

⁴⁹ Rigamonti, Cyrill P, "Deconstructing Moral Rights", *Harvard International Law Journal*, vol. 47, nr 2, 2006, s. 362.

⁵⁰ Lewinski, *International copyright law and policy*, s. 52.

⁵¹ Code de la propriété intellectuelle, Livre 1er, Titre II: Droit des auteurs, Chapitre 1er: Droits moraux (Articles L 121-1.

⁵² Jmf 3 § 2st URL.

⁵³ Adeney, *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*, University Press, Oxford, 2006, s. 182.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid, jmf SOU 1956:25 s. 123.

ingen absolut sanning i praktiken och franska domstolar har ofta vägt in verkets betydelse och syfte i sina bedömningar.⁵⁷ Bland annat har en fransk domstol uttalat sig att konstnärliga verk inom ett primärt kommersiellt område, såsom t.ex. designade förpackningar för olika typer av varor, inte är lika känsliga för ändringar jämfört med andra typer av konstverk.⁵⁸

Gällande intrång i respekträtten inom fransk rätt kan det skiljas mellan vad som kan benämnas som *objektiva* kränkningar och *subjektiva* kränkningar av en upphovsmans respekträtt.⁵⁹ Det som avses med en objektiv kränkning är faktiska ändringar i själva verkets substans eller kärna medan subjektiva kränkningar syftar till när verkets *andemening* har blivit kränkt, t.ex. när ett verk sätts i en främmande kontext.⁶⁰ Jämfört med svensk rätt utgör en kränkande ändring enligt 3 § 2 st. URL både en objektiv och en subjektiv kränkning ur ett franskt upphovsrättsligt synsätt, medan ett verk som placeras i ett kränkande sammanhang enligt URL endast utgör en subjektiv kränkning. Ett exempel på en ändring som utgjorde ett intrång i en upphovsmans respekträtt var i fallet där den då avlidne filmskaparen John Hustons film *Asphalt Jungle*, som tidigare hade sänts som en svart-vit film, sändes i Frankrike fast i en version som var i färg.⁶¹ John Hustons arvtagare menade att färgläggandet av filmen utgjorde ett intrång i dennes respekträtt. Högsta domstolen i Frankrike dömde till arvtagarnas fördel, och menade att färgläggandet av filmen utgjorde ett intrång på grund av att ändringen stod i motsats till Hustons bakomliggande idé och önskan kring sitt verk.⁶²

Exempel på när ett verk kan utsättas för en subjektiv kränkning inom fransk rätt, genom att det t.ex. sätts i en främmande kontext, är i fall där verk används i reklam eller i politisk propaganda.⁶³ I fallet *Lorraine v. Marceau*⁶⁴ ansågs det vara ett intrång i upphovsmannens respekträtt att använda en av hans kända Pantomim-karaktärer i en reklamfilm.⁶⁵ I fallet *Pontoreau, ADAGP v. Association Front National*⁶⁶ användes konstnärliga verk i en

⁵⁷ Adeney, *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*, s. 190.

⁵⁸ *Molinard c Sté Les Fromagers Savoyards*, TGI d'Annecy, 1 ch, 10 september 1998, (1999) 179 RIDA 431.

Se även Adeney, *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*, s. 190.

⁵⁹ Adeney, *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*, s. 184.

⁶⁰ *Ibid.* s. 184.

⁶¹ *Sté Turner Entertainment c Héritiers Huston*, CA Versailles, ch civ réunies, 19 December 1994, (1995) 164 RIDA 389.

⁶² Adeney, *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*, s.668.

⁶³ *Ibid.* s. 184.

⁶⁴ *Lorraine v. Marceau* CA Versailles, le ch., July 9, 1992, 158 RIDA 1993, 208.

⁶⁵ Rigamonti, "Deconstructing Moral Rights", s. 366.

⁶⁶ *Pontoreau, ADAGP v. Association Front National*, CA Versailles, 1 ch, 20 December 2001, (2002) 192 RIDA 448.

valkampanj för ett politiskt parti på högerkanten.⁶⁷ I kampanjen reproducerades verken i syfte att kritisera det faktum att en stor del publika medel hade spenderats på dem. Domstolen ansåg att användandet av verken utgjorde en kränkning av dess andemening genom att de hade kidnappats för ett syfte som dess skapare inte hade avsett. Domstolen menade även att kränkningen förvärrades av det faktum att användningen dels var nedsättande för upphovsmännen, dels att den var politiskt motiverad.⁶⁸ Det politiska partiet argumenterade för att deras förfarande kunde anses tillåtet med hänvisning till deras politiska yttrandefrihet under den franska konstitutionen.⁶⁹ Domstolen menade dock att varken yttrandefriheten eller den politiska friheten kunde legitimera ett fritt användande av andras verk utan att ta hänsyn till deras absoluta rättigheter, vilket i det här fallet var upphovsmännens rätt till respekt för verket.⁷⁰

Även om huvudregeln är att inga ändringar i en upphovsmans verk är tillåtna, kan en ändring i ett verks substans anses tillåten om ändringen inte kränker verkets andemening.⁷¹ I ett rättsfall ansågs användningen av en låt med namnet ”Le petite bistros” i en fransk dokumentärfilm om bistro i Paris tillåten, trots att låten inte skapades i syftet att medverka i dokumentärfilmen.⁷² Domstolen ansåg i det fallet att användandet inte kränkte verkets andemening och således inte ansågs göra intrång i upphovsmännens respekträtt.⁷³

2.3.3 Begränsningar i det generella ändringsförbudet

Ett hjälpmedel som de franska domstolarna kan använda sig av för att begränsa en upphovsmans ideella rättigheter är det som brukar benämnas som *abuse of rights* – doktrinen. Syftet med domstolarnas användning av doktrinen är att förhindra att de ideella rättigheterna blir så pass subjektiva att de fjärrmar det allmänna intresset.⁷⁴ Konceptet med *abuse of rights* förekommer inom flera kontinentaleuropeiska rättssystem, och grundtanken är att en rättighet inte ska kunna användas enbart i syftet att åsamka någon skada.⁷⁵ Således kan en upphovsman inte använda sina ideella rättigheter i ond tro eller i ett bedrägligt syfte. Doktrinen skyddar

⁶⁷ Adeney, *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*, s. 184.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid. s. 203.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid. s. 185.

⁷² Ferrat, *SNAC et autre c Sté GMT Productions*, TGI Paris, 3 ch, 26 November 1997, (1998) 177 RIDA 284.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Adeney, *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*, s. 210.

⁷⁵ Crabb, John H., ”The French Concept of Abuse of Rights”, *Inter-American Law Review*, Vol. 6, nr 1 1964, s. 2.

därför användarna av ett verk från illasinnade invändningar från upphovsmän som hävdar att deras ideella rättigheter har blivit kränkta.⁷⁶ Vidare kan abuse of rights - doktrinen användas för att säkerställa att avlidna upphovsmäns önsknningar kring deras verk inte åsidosätts av dess arvtagare i t.ex. ekonomiska syften.⁷⁷ Abuse of rights – doktrinen har använts av de franska domstolarna gällande flera aspekter av den ideella rätten. Inom fransk rättspraxis finns flera fall där domstolar avisat en upphovsmans åberopande av dennes ideella rättigheter med stöd av doktrinen.⁷⁸ I fallet *Jamin et Rempler v. Canal*⁷⁹ förkunnade domstolen att vid en skilsmässa är en upphovsmans ekonomiska rättigheter att anses som giftorättsgods.⁸⁰ Däremot behåller upphovsmannen sina ideella rättigheter, men kan inte använda dem gentemot sin förra partner om syftet med användandet är att ”störa” eller ”irritera” denne.⁸¹

I fallet *Chiavarino v. Société S.P.E*⁸² förbjöd en serietecknare sin arbetsgivare från att återpublicera verk som han var författare till efter det att arbetsgivaren givit honom sparken. Serietecknaren stämde då sin före detta arbetsgivare och hävdade sin rätt till återtagande, eller *droit de repentir*, på grunderna av att den ersättning han fick från arbetsgivaren inte var tillräcklig.⁸³ Domstolen dömde till arbetsgivarens fördel med hänvisning till abuse of rights – doktrinen och menade att en användning av ens ideella rättigheter i ett ekonomiskt syfte ska klassas som ett missbruk av dem.⁸⁴

Inom fransk rätt där de ideella rättigheterna anses eviga och icke överlåtbara är en begränsning av dem, såsom abuse of rights – doktrinen, viktig i de fall när de ekonomiska rättigheterna har överlåtits till t.ex. en arbetsgivare eller en förläggare.⁸⁵ Innehavare som har förvärvat ekonomiska rättigheter behöver således inte vara rädda för att en upphovsman ska använda sina ideella rättigheter i ett bedrägligt eller hämndlystet syfte eftersom domstolarna då kan avvisa en sådan talan.⁸⁶

⁷⁶ Adeney, *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*, s. 210.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Mccolley, Carolyn, ”Limitations on Moral Rights in french droit d’auteur”, *Copyright Law Symposium (ASCAP)*, Vol. 41, 1992–1993, s. 441.

⁷⁹ *Jamin et Rempler v Canal*, Cass. Civ., 14 Maj 1945, [19451 D. 1945–287.

⁸⁰ *Jamin et Rempler v Canal*, Cass. Civ., 14 Maj 1945, [19451 D. 1945–287.

⁸¹ Ibid.

⁸² *Chiavarino v Société S.P.E.*, Cass. Civ., 14 Maj 1991, (1992) 151 RIDA 272.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Mccolley, Carolyn, ”Limitations on Moral Rights in french droit d’auteur”, s. 442.

⁸⁶ Ibid. s. 442.

3 Den ideella rätten i Sverige

3.1 Bakgrund

Det kan inte klart fastslås huruvida det svenska upphovsrättsliga regelverket ska betecknas som monistiskt eller dualistiskt.⁸⁷ Av förarbetena kan utläsas att den ideella rätten är en betydelsefull del av själva upphovsrätten, vilket skulle tala för ett mer monistiskt synsätt.⁸⁸ Vidare har den ideella rätten enligt 43 § URL samma giltighetstid som de ekonomiska rättigheterna och ger upphovsmannen skydd fram till det sjuttionde året efter dennes död, vilket skiljer sig från det franska, dualistiska konceptet där den ideella rätten gäller för evigt.⁸⁹

Det svenska ideellrättsliga regelverket härstammar från BK och mer specifikt artikel 6bis som uppställde ett antal minimikrav för de stater som signerat konventionen.⁹⁰ Innan URL infördes år 1960 saknades generella bestämmelser som reglerade rätten till namngivelse och rätten till respekt för verket, de bestämmelser som numera utgör den ideella rätten i svensk rätt.^{91,92} Bestämmelserna i URL är inte mer vidsträckta än att de möter minimikraven i Bernkonvention och ger en upphovsman rätten till namngivelse och rätten till respekt för verket.⁹³ Det finns också en bestämmelse i 51 § URL som ger ett sorts evigt skydd mot att ett verk återges offentligt på ett sätt som kränker “den andliga odlingens intresse”.⁹⁴ Detta kallas också för “klassikerskyddet” och gäller även efter upphovsmannens död.⁹⁵

Ett särdrag med den ideella rätten är att den inte går att överlåta. Däremot finns det en möjlighet att efterge sin ideella rätt men endast “såvitt angår till en art och omfattning begränsad användning av verket”.⁹⁶ Överlåtelseförbudet av den ideella rätten kan hänföras till

⁸⁷ Rosén, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, s. 108.

⁸⁸ Ibid. s.109 och SOU 1956:25 s. 113.

⁸⁹ Se avsnitt 2.2.

⁹⁰ Rosén, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, s. 106.

⁹¹ SOU 1956:25 s. 114 och s. 119.

⁹² Se avsnitt 2.2.

⁹³ Rosén, Jan, “Moral Right in Nordic Law - Statutory Rules and Relevant Court Practice, *Juridisk tidskrift*, Nr 4 1993-4, s. 762.

⁹⁴ Levin, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, s. 167.

⁹⁵ Olin, Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk 51 §, Lexino 2017-12-30.

⁹⁶ Olsson, Henry, *Copyright: svensk och internationell upphovsrätt*, Tionde upplagan, Norstedts juridik AB, Stockholm, 2018 s. 143, se även avsnitt 3.3.5.

det faktum att det i princip endast kan vara skaparen av ett verk som har en sådan personlig relation till verket att skyddsintressena bakom den ideella rätten uppfylls.⁹⁷

Även om den ideella rätten inte kan överlåtas kan den enligt 59 § 2 st. URL trädas in i av upphovsmannens efterlevande make, släktingar i rätt upp- och nedåtstigande led, adoptivbarn och syskon på så vis att de kan väcka en talan om upphovsrättsintrång. Vidare kan en upphovsman, med bindande verkan, via ett testamente föreskriva om upphovsrättens utövande vilket torde innefatta både de ekonomiska och ideella rättigheterna.⁹⁸

3.2 Förfoganderätten

En rättighet för upphovsmannen som, ur en lagteknisk synvinkel, inte klassas som en ideell rättighet men som i praktiken kan ge ett ideellrättsligt skydd är förfoganderätten som föreskrivs i 2 § URL.⁹⁹ Med förfoganderätten avses detsamma som ensamrättens innehåll, nämligen rätten att framställa exemplar och rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten.¹⁰⁰ I rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten innefattas fyra typer av förfogande, nämligen överföring till allmänheten, offentligt framförande, offentlig visning och spridning till allmänheten.¹⁰¹

En stor aspekt av den ideella rätten utgörs av upphovsmannens möjligheter att kunna motsätta sig mot att verket utsätts för förfarande som är kränkande för denne.¹⁰² Således kan upphovsrättsinnehavaren bestämma i vilka situationer och i vilken form verket ska tillgängliggöras för allmänheten när denne upplåter sin förfoganderätt.¹⁰³ Viktigt att nämna i sammanhanget är dock att en upphovsman inte fullt ut kan skydda sina ideella intressen genom avtalsbestämmelser. För att förfoganderätten i praktiken ska kunna ge detta ideellrättsliga skydd mot att verket återges i kränkande sammanhang förutsätts det att

⁹⁷ Rosén, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, s. 168.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Rosén, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, s. 167.

¹⁰⁰ Levin, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, s. 136.

¹⁰¹ Rosén, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, s. 121.

¹⁰² SOU 1956:25 s. 121.

¹⁰³ Rosén, Jan, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, s. 167.

upphovsmannen har förfoganderätten i behåll och inte har upplåtit den till t.ex. STIM eller någon annan upphovsrättsorganisation.¹⁰⁴

3.3 Respekträtten inom svensk rätt

3.3.1 Skyddsomfånget

En upphovsmans rätt till respekt för verket härrör från art. 6bis i BK.¹⁰⁵ Enligt art. 6bis har upphovsmannen rätt att motsätta sig förfaranden som är till “men för hans ära eller anseende”.¹⁰⁶ Formuleringen skiljer sig från den i 3 § 2 st. URL vilken skyddar mot förfaranden som kränker en upphovsmans konstnärliga anseende eller egenart. Det kan sägas att upphovsmannen skyddas mot tre typer av ingrepp: 1) åtgärder som innebär att verket ändras vid mångfaldigande, 2) ingrepp mot originalexemplar av verk och 3) tillgängliggörande av verk för allmänheten i sammanhang som är kränkande för skaparens anseende eller egenart.¹⁰⁷ Skyddet mot kränkande ändringar gäller även om en ägare till ett konstverk endast förvarar den i sitt hem utan att göra det tillgängligt för allmänheten eller om någon gör en kränkande ändring i ett enstaka exemplar av ett verk.¹⁰⁸

Det som den lagstadgade respekträtten i 3 § 2 st. URL avser att skydda är dels upphovsmannens *anseende* och dels dennes *egenart*. Med anseende avses omgivningens uppfattning om denne som konstnär och inte dennes anseende som samhällsmedborgare.¹⁰⁹ En upphovsmans anseende som samhällsmedlem skyddas istället genom bestämmelserna om ärekränkning i Brottsbalken (BrB).¹¹⁰ Med egenart avses den struktur, känsla eller inriktning som framträder i verket.¹¹¹ Anledning till att inte enbart det konstnärliga anseendet anses skyddsvärt utan även upphovsmannens egenart, är för att förfaranden som kanske inte är skadliga för upphovsmannens anseende i andras ögon likväl kan kränka dennes känsla för verket och angripa verkets integritet.¹¹²

¹⁰⁴ Rosén, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, s. 167.

¹⁰⁵ SOU 1956:25 s. 121.

¹⁰⁶ Ibid. s. 122.

¹⁰⁷ Rosén, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, s. 113.

¹⁰⁸ Levin, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, s. 163.

¹⁰⁹ SOU 1956:25 s. 122.

¹¹⁰ Prop. 1960:17. s. 65 och 5 kap. BrB.

¹¹¹ Rosén, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, s. 113.

¹¹² SOU 1956:25 s. 122.

Ett exempel på ett förfarande som kan vara kränkande för upphovsmannens egenart är ett skådespel med ett allvarligt syfte som ges en mer komedibetonad prägel, som visserligen vinner allmänhetens uppskattning men som upphovsmannen till verket anser vara främmande för denne.¹¹³ Ett sådant förfarande kan då anses vara kränkande för upphovsmannens personlighet, även om det inte skadar dennes anseende.¹¹⁴ Ytterligare ett exempel är en pacifistisk roman som vid en bearbetning till film istället ges en nationalistisk innebörd.¹¹⁵

I remissvaren till URL riktades kritik mot det föreslagna uttrycket ”anseende och egenart” och vissa instanser föreslog att BK:s formulering ”ära och anseende” istället skulle upptas.¹¹⁶ Vissa remissinstanser ansåg att formuleringen ”anseende och egenart” var utpräglat subjektiv, och således skulle ge ett alltför stort utrymme för vissa upphovsmäns ”yrkeskverulans”. Detta skulle i sin tur kunna utgöra ett incitament till friktioner mellan upphovsmän och förmedlare av deras verk, och även rentav incitament till ekonomisk utpressning från upphovsmännens sida. Det anfördes även att det rent utav inte går att objektivt bedöma när en upphovsmans egenart ska anses vara kränkt.¹¹⁷

3.3.2 Egenart och anseende i rättspraxis

Inom den rättspraxis som faller under respekträttens område finns det exempel både på när en upphovsmans *anseende* respektive *egenart* har kränkts. I NJA 1974 s.74 (Gunnilla Rudling) ansågs uppsättande av upphovsrättsskyddade verk, i form av affischer, utanför en biograf med en pornografisk inriktning utgöra ett kränkande sammanhang för konstnärens egenart och anseende.¹¹⁸ Noterbart i det målet är att HD inte utvecklar sitt resonemang gällande varför sammanhanget ska anses kränkande, utan endast fastslår att så är fallet. En invändning från ägarna av biografen mot att sammanhanget skulle anses vara kränkande var med hänsyn till den liberala uppfattningen om sexuella frågor som råder i samhället, en invändning som HD inte bemötte i sina domskäl.¹¹⁹

¹¹³ SOU 1956:25 s. 122.

¹¹⁴ Prop. 1960:17 till riksdagen med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m.m. s. 71.

¹¹⁵ SOU 1956:25 s. 124.

¹¹⁶ Ibid. s. 68.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ NJA 1974 s. 74, s. 4.

¹¹⁹ Ibid. s. 1.

Ett exempel på när upphovsmannens egenart har kränkts är NJA 2008 s.309, även kallat TV-Reklamsfallet. I det fallet anförde två upphovsmän att deras respektive filmer hade utsatts för en kränkande ändring genom att TV-kanalen de sändes på hade klippt in flera reklamavbrott under visningen. Hovrätten gjorde bedömningen att upphovsmännens anseende inte kunde ha ansetts blivit kränkt, eftersom reklamavbrott i filmer var ett etablerat fenomen vid den tidpunkten.¹²⁰ Däremot ansåg både Hovrätten och HD att upphovsmännens egenart hade kränkts eftersom reklamavbrotten innebar att kontinuiteten och dramaturgin i filmen bröts, och att de främmande reklamfilmerna hade infogats i verken på ett sätt som var ägnat att kränka upphovsmännens egenart.¹²¹

En intressant synvinkel på den konstnärliga egenarten kan hittas i den skiljaktiga mening som två justitieråd anförde i rättsfallet NJA 2005 s. 905 (Alfons Åberg). I fallet hävdade författaren Gunilla Bergström att användandet av repliker från verk om Alfons Åberg hade återgetts i ett sammanhang som inte återspeglade de värderingar som karaktären Alfons Åberg ville förmedla.¹²² De två skiljaktiga justitieråden menade att när de upphovsrättsskyddade replikerna från verken om Alfons Åberg användes i ett satiriskt radioprogram, kunde det inte anses vara ett angrepp på verkets integritet genom att de användes i ett främmande sammanhang. Däremot ansåg de att den litterära karaktären Alfons Åberg har utplacerats i ett kränkande sammanhang och att dennes karaktärsbild hade nedsolkats men inte att sammanhanget var så pass förlöjligande, anstötligt eller i övrigt kränkande att författarens egenart eller anseende blev lidande.¹²³ Resonemanget som förs av de två skiljaktiga justitieråden har ifrågasatts huruvida det är principiellt riktigt. Det kan hävdas att när en författare skapar en karaktär som förmedlar vissa värderingar och förhållningssätt i etiska och moraliska frågor blir en inplacering av den karaktären i ett främmande sammanhang riktat mot författarens egenart.¹²⁴

3.3.3 Kränkande ändringar

När ett verk ska mångfaldigas eller framföras offentligt kan det ofta vara så att verket har ändrats i större eller mindre mån när det sedan återges till allmänheten. Exempel på detta är

¹²⁰ NJA 2008 s. 309. s.14.

¹²¹ Ibid. s. 21.

¹²² NJA 2005 s. 905 s. 7.

¹²³ NJA 2005 s. 905, s.11.

¹²⁴ Rosén, Jan "Alfons Åbergs integritet eller författarens? Kan parodi, travesti eller satir innefatta intrång i ideell rätt?", *Juridisk tidskrift*, Nr 3 2005/06, s. 714.

när ett manuskript till en dramatisk pjäs ska uppföras i en scenföreställning eller när ett litterärt verk ska återges i bokform.¹²⁵ Ändringar i verk är ofta mer långtgående i de fall där ett verk ska överföras till en annan konstform, t.ex. när ett litterärt verk ska återges som ett filmverk.¹²⁶ Vid sådana överföringar ska upphovsmannen alltså vara skyddad mot ändringar som förringar verkets konstnärliga nivå eller som innebär ingrepp i verkets bärande innehåll och tendens.¹²⁷

En upphovsman är skyddad mot två typer av kränkande ändringar: Ändringar i originalverk och ändringar när exemplar av verket återges till allmänheten.¹²⁸ Exempel på ändringar i originalverk som kan utgöra en kränkning av upphovsmannens anseende eller egenart är när en målning eller skulptur obehörigen ändras för att tillgodose ägarens personliga smak, eller ändringar som företas med anledning av att målningen eller skulpturen förmodas vara oanständig.¹²⁹ Som exempel på ändringar vid återgivande av verk kan nämnas en roman som förkortas och ges ut som en underhållig novell, eller att ett seriöst musikaliskt verk görs om till en revyvisa.¹³⁰

Om upphovsrätten till ett originalverk har överlåtits är huvudregeln enligt 28 § URL att förvärvaren inte får göra några som helst ändringar i verket, om ingenting annat har avtalats. Den regeln syftar på fall där rättigheterna till det ”abstrakta” verket har överlåtits, och inte när exemplar av ett verk har förvärvats. Ett exempel på detta är när en förläggare har förvärvat rättigheterna till ett litterärt verk men ger ut verket i ett förändrat skick.¹³¹ Om exemplar av ett verk har överlåtits får innehavaren göra ändringar i verket så länge ändringarna inte står i strid med 3 § 2 st. URL, alltså att det inte tillgängliggörs för allmänheten i ett kränkande sammanhang eller i en kränkande form.¹³²

¹²⁵ SOU 1956:25, s. 122.

¹²⁶ Ibid. s. 123.

¹²⁷ Ibid. s. 123.

¹²⁸ SOU 1956:25, s. 124.

¹²⁹ Prop. 1960:17, s. 66.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Levin, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, s. 165.

¹³² Ibid. s. 165.

I förarbetena nämns också ändringar som alltid ska tillåtas och alltså inte kan anses vara kränkande. Obetydliga tryckfel och översättningsfel är exempel på sådana ändringar.¹³³ Inte heller åtgärder som företas för att restaurera ett konstverk kan anses vara otillåtna även om det efter restaurationen inte lyckats bevara den särprägel som originalverket hade.¹³⁴

I remissvaren till propositionen uttryckte sig vissa aktörer att förbudet mot ändringar i verk borde göras mer vidsträckt och gällande vissa verk göras ovillkorligt. Som argument framhölls att endast konstnären till ett verk kan bedöma om en ändring sker i enlighet med dennes intentioner, och således borde inga ändringar få företas utan konstnärens medgivande. Vidare framhölls det att om tvister inom området ska undvikas måste ett mer generellt ändringsförbud införas.¹³⁵ Departementschefen å sin sida menade att gällande mer framstående originalverk kan det enligt bestämmelsen i URL tolkas som att sådana som gott som alltid ska anses kränkande för upphovsmannen.¹³⁶ Gällande verk av en enklare karaktär var det departementschefens mening att tillämpandet av ett generellt ändringsförbud även för sådana verk skulle vara att anses som ett alltför långtgående skydd mot kränkande ändringar.¹³⁷

De allmänna bestämmelserna om inskränkningar i upphovsrätten medför inte att en upphovsman förlorar sin rätt till respekt för verket när ett verk utnyttjas med stöd av de bestämmelserna.¹³⁸ Möjligheterna att göra ändringar i verk när de används med stöd av 2 kap. URL är starkt begränsande, oavsett om de är att anses som kränkande eller inte.¹³⁹ En ändring får inte ske i större utsträckning än vad användningen kräver, vilket bör tolkas till upphovsmannens förmån.¹⁴⁰ Bestämmelsen syftar till att upphovsmannen inte ska behöva acceptera att dennes verk återges på ett oacceptabelt sätt, men samtidigt ska denne inte kunna

¹³³ Prop. 1960:17, s. 65.

¹³⁴ SOU 1956:25, s. 125.

¹³⁵ Prop. 1960:17, s. 68.

¹³⁶ Ibid. s. 71.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ 2 kap. URL.

¹³⁹ Levin, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, s. 166.

¹⁴⁰ 2 kap. 11 § 2 st. URL och Levin, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, s. 166.

motsätta sig alla ändringar som företas.¹⁴¹ När ändringar företas med stöd av 2 kap. URL ska en konkret och objektiv bedömning av både verket och ändamålet med användandet göras.¹⁴²

3.3.4 Kränkande sammanhang

Den del av respekträtten som för den här uppsatsen är mest relevant är skyddet som en upphovsman har mot att dennes verk återges i ett kränkande sammanhang. I art. 6bis i BK finns ett liknande skydd vilket ger upphovsmannen rätt att motsätta sig *andra* förfaranden med verket som är till men för dennes ideella intressen.¹⁴³ Bakgrunden till bestämmelsen i BK var att även om verket inte ändrats kan det sättas i en miljö som upphovsmannen inte finner önskvärd, eller som till och med ändrar den övergripande uppfattningen om upphovsmannens intentioner med verket.¹⁴⁴ Ett sådant exempel kan vara att, vid en offentlig konstutställning, placera ett icke-socialistiskt konstverk i nära anslutning till konstverk med en stark socialistisk innebörd.¹⁴⁵ Ytterligare exempel kan vara att ett konstverk återges på en förpackning till tvivelaktiga varor, att en komposition av religiös eller allvarlig karaktär sammanfogas i en filmoperett eller att ett litterärt verk utges tillsammans med reklamalster.¹⁴⁶

I utredningen till URL tas flera exempel upp på vad som kan utgöra ett kränkande sammanhang. De som nämns i utredningen är i de fall som ett seriöst musikstycke används som melodi till en visa i en revy, att ett allvarligt litterärt verk illustreras med teckningar som är anstötliga, att ett verk utnyttjas i reklam eller som varumärke på ett ovärdigt sätt samt att ett konstverk hängs upp i en förnedrande miljö.¹⁴⁷ Ytterligare ett exempel som är värt att nämna i sammanhanget är om en novell infogas i en antologi som visar sig ha värderingar som strider mot den infogade novellens.¹⁴⁸

Vidare i utredningen tas exempel upp på sammanhang som inte ska anses vara kränkande för en upphovsmans anseende eller egenart. Ett av dessa är om ett konstverk i ett museum flyttas till en plats som konstnären till verket finner mindre fördelaktig än den ursprungliga.

¹⁴¹ Levin, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, s. 166.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ SOU 1956:25 s. 126.

¹⁴⁴ Lewinski, *International copyright law and policy*, s. 135.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ SOU 1956:25, s. 126.

¹⁴⁷ Ibid. s. 126.

¹⁴⁸ Rosén, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, s. 113.

Ytterligare ett exempel är om ett konstverk avlägsnas från en allmän plats och på så vis undandras från offentligheten.¹⁴⁹

Skyddet för en upphovsman mot att dennes verk återges i kränkande sammanhang är tillämpligt oavsett om verket utnyttjas av någon med stöd av ett avtal, med stöd av bestämmelserna i 2 kap. URL eller när någon utnyttjar verket utan tillstånd. Om någon utan tillstånd utnyttjar ett verk på ett sådant sätt som kränker upphovsmannens ideella intressen, har den både gjort sig skyldig till ett intrång i förfoganderätten enligt 2 § URL och en överträdelse av upphovsmannens rätt till respekt för verket.¹⁵⁰

Två exempel på fall som avgjorts i underrätterna där ett kränkande sammanhang ansågs föreligga är Stockholms rådhusrätts dom i fallet ”Jag är nyfiken – gul” och Stockholms tingsrätts dom i fallet ”Ta mig till havet”.¹⁵¹ I det förstnämnda fallet ansågs användandet av en religiös sång under en samlagsscen i en film vara kränkande för upphovsmannens egenart.¹⁵² I det sistnämnda fallet ansågs användandet av textraden från en känd svensk låt ”Ta mig till havet, vi gör dig kung” i en reklamkampanj, utan upphovsmannens samtycke, kränkande för upphovsmannen bakom låten.¹⁵³

3.3.5 Eftergift av respekträtten

När det gäller eftergift av respekträtten föreligger det inga hinder mot att skaparen av ett verk i efterhand godkänner antingen ändringar i verket eller ett sammanhang som för verket var främmande.¹⁵⁴ Vidare framgår det ur förarbetena att någon som har bemyndigats av en upphovsman borde kunna ge ett godkännande i efterhand å upphovsmannens vägnar.¹⁵⁵ Exempelvis skulle en upphovsman vars förfoganderätt hanteras av STIM, även kunna avtala

¹⁴⁹ SOU 1956:25 s. 126.

¹⁵⁰ Ibid. s. 127.

¹⁵¹ Stockholms rådhusrätts dom av den 16 november 1970 (NIR 1971 s. 219) och mål T 9013–04 avgjort den 11 april 2006 av Stockholms tingsrätt, återgivet i Axhamn, Johan, Respekträttsligt skydd för upphovsmannens anseende och egenart. Några reflektioner med anledning av NJA 2008 s. 309 (Reklamavbrott), NIR 2008 s. 474.

¹⁵² Axhamn, Respekträttsligt skydd för upphovsmannens anseende och egenart. Några reflektioner med anledning av NJA 2008 s. 309 (Reklamavbrott), s. 474.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Rosén, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, s. 169.

¹⁵⁵ Prop. 1960:17, s. 73.

om att STIM har mandat, att i efterhand, ge medgivande till en ändring av ett verk eller ett sammanhang som ett verk har återgivits i.¹⁵⁶

Avtal där en upphovsman på förhand efterger sin respekträtt är som huvudregeln ogiltiga. Huvudregeln är dock begränsad till mer generella fall, t.ex. då upphovsmannen avtalar att avstå från samtliga invändningar gällande sin rätt till respekt för verket.¹⁵⁷ Således kan ett på förhand givet medgivande från upphovsmannen göras gällande om medgivandet är tillräckligt begränsat och preciserat.¹⁵⁸ Ett exempel på detta är när ett litterärt verk ska göras om till film och det då kan krävas att upphovsmannen efterger sin rätt att motsätta sig ändringar i verket.¹⁵⁹ En upphovsman kan i sådana situationer behöva acceptera ändringar som vanligtvis förekommer inom det avtalade sammanhanget, dock behöver en upphovsman aldrig tåla ändringar som går emot verkets idéinnehåll eller bärande stilistiska drag.¹⁶⁰ Sådana ändringar kan sägas strida mot respekträttens kärna.¹⁶¹

3.4 Parodiundantaget

I URL finns det ingen bestämmelse som uttryckligen tillåter parodier av upphovsrättsskyddade verk, men av gammal hävd har parodier och travestier ansetts tillåtna.¹⁶² I SOU:n till URL uttryckts det att parodier ska betraktas som självständiga verk, och således måste en parodi uppvisa en individualitet och självständighet gentemot originalverket.¹⁶³ För att en travesti eller parodi ska kunna anses som ett självständigt verk, kan det hävdas att den måste fullfölja ett annat syfte än det som parodins förebild gör.¹⁶⁴ Det som är avgörande för en parodis självständighet är dess skapande element, såsom förvrängningar av eller ändringar i originalverket som skapar en komisk eller travesterande effekt.¹⁶⁵ Hur begreppen parodi och travesti ska definieras är inte helt vedertaget. Dock har HD i rättsfallet med Alfons Åberg uttalat sig om att huvudprincipen, att parodier ska betraktas

¹⁵⁶ Rosén, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, s. 169.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ SOU 1956:25, s. 121

¹⁶⁰ Rosén, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, 2006, s. 170.

¹⁶¹ Axhamn, Respekträttsligt skydd för upphovsmannens anseende och egenart. Några reflektioner med anledning av NJA 2008 s. 309 (Reklamavbrott), s. 479.

¹⁶² SOU 1956:25, s. 124.

¹⁶³ Ibid s. 137.

¹⁶⁴ Rosén, Jan "Alfons Åbergs integritet eller författarens? Kan parodi, travesti eller satir innefatta intrång i ideell rätt?", s. 723.

¹⁶⁵ Ibid. s. 723.

som självständiga verk, kan tillämpas i fall där någon skapar en komisk effekt genom att förvränga ett känt verk till dess form eller innehåll.¹⁶⁶

Frågan om huruvida parodi eller satir kan utgöra ett *intrång* i en upphovsmans ideella rättigheter prövades också i fallet med Alfons Åberg. I fallet var frågan om upphovsrättsskyddade repliker från böcker om barnboksfiguren Alfons Åberg som använts i ett satiriskt radioprogram utgjorde ett intrång i författaren till böckernas ideella rätt.¹⁶⁷ HD fann att även om en parodi eller en travesti av ett verk uppnådde kraven på originalitet, kan den utgöra ett intrång i författaren till originalverkets ideella rätt genom att den återger originalverket i en form eller kontext som är kränkande för upphovsmannens anseende eller egenart.¹⁶⁸ HD fann dock att det i fallet med Alfons Åberg inte förelegat ett sådant intrång.¹⁶⁹

¹⁶⁶ NJA 2005 s. 905, s. 10.

¹⁶⁷ Ibid. s. 3.

¹⁶⁸ Rosén, Jan "Alfons Åbergs integritet eller författarens? Kan parodi, travesti eller satir innefatta intrång i ideell rätt?", s. 724.

¹⁶⁹ NJA 2005 s.905 s. 10.

4 Hur görs bedömningen om någons verk har blivit kränkt?

4.1 Den objektiva bedömningen

Ur förarbetena till URL går det att utläsa att vid en bedömning om en ändring eller ett sammanhang ska anses kränkande för upphovsmannens anseende eller egenart, ska saken ses från dennes synpunkt men i övrigt ska en objektiv måttstock anläggas. Det ges dock ingen klarhet i hur stor hänsyn som ska ges till upphovsmannens subjektiva synpunkter. Det kan hävdas att bedömningen ska ta sin utgångspunkt i upphovsmannens subjektiva åsikter, men att det därefter objektivt ska bedömas om upphovsmannen hade skäl att känna sig kränkt.¹⁷⁰ Ett syfte med att bedömningen ska utgå från en objektiv måttstock kan vara att inte ge ett för stort utrymme för en upphovsmans eventuella överdrivna känslighet eller en överdriven uppskattning av ens egna konstnärliga förmågor.¹⁷¹ Det kan också hävdas att HD har, genom sina avgöranden, antytt att den objektiva måttstocken ska tas i större beaktning.¹⁷²

Vid bedömningen ska fyra parametrar tas hänsyn till. Dessa är: 1) bedömning med utgångspunkt från förhållande inom ifrågavarande konstart, 2) verkets art och dess betydelse i litterärt eller konstnärligt hänseende, 3) omständigheterna i det enskilda fallet samt 4) huruvida det klart framgår i vilken mån verket presenteras i ursprungligt skick eller med tillägg eller ändringar eller jämte bidrag med andra.¹⁷³ Domstolarna har i någon mån försökt att formulera hur en objektiv måttstock ska anläggas vid bedömningar, utöver dessa fyra parametrar. I TV-reklamsfallet säger Hovrätten i sina domskäl att när ett sådant objektivt kriterium ska fastställas kan inte upphovsmannens egna synpunkter bortses från. Tvärtom menade Hovrätten att upphovsmannens synpunkter ska vara den givna utgångspunkten för bedömningen. Sedan ska dennes uppfattning vägas mot eventuella motstående intressen, samt mot vad en upphovsman får anses tåla vid varje givet tillfälle. Exempel på vad en upphovsman kan behöva tåla är enligt Hovrätten obetydliga ändringar som inte påverkar helhetssynen på verket.¹⁷⁴ I det aktuella fallet ansåg hovrätten att de intressen som låg bakom reklamavbrotten i filmerna inte var av en sådan art att det objektivt kunde anses vara ett intresse som skulle väga över upphovsmännens egna intresse av att deras verk inte återges på

¹⁷⁰ Axhamn, Johan, Respekträttsligt skydd för upphovsmannens anseende och egenart. Några reflektioner med anledning av NJA 2008 s. 309 (Reklamavbrott), s. 478.

¹⁷¹ Rosén, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, s. 113.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Se avsnitt 1.1.

¹⁷⁴ NJA 2008 s. 309. s. 18.

ett kränkande sätt.¹⁷⁵ HD säger sedermera i sina domskäl att även syftet med en åtgärd som företas i ett verk är av betydelse.¹⁷⁶

Att syftet med en åtgärd är av betydelse illustreras också i fallet NJA 1985 s. 807 (Madrassartikeln). Bakgrunden var att en artikel, som handlade om att en försändelse madrasser för sjukvårdsbruk hade varit behäftade med fel, hade försetts med ett tillägg av ett annat företag som sålde madrasser där de meddelade att artikeln inte rörde deras produkter. Journalisten bakom artikeln yrkade på att företaget genom sin marknadsföring hade gjort intrång i hennes förfoganderätt genom att använda den utan hennes samtycke, samt att förfarandet även hade gjort ett intrång i hennes respekträtt genom att artikeln förekom i ett för henne kränkande sammanhang.¹⁷⁷ HD anförde i sina domskäl att journalistens artikel visserligen använts i företagets marknadsföring, men att användningen inte kan anses varit ägnad att verka nedsättande för journalisten med hänvisning till budskapet i marknadsföringen.¹⁷⁸ Hovrätten formulerade sig liknande i sina domskäl där de säger att företagets användning av artikeln inte kan anses kränkande för journalisten.¹⁷⁹ Det kan således tolkas från fallet att endast det faktum att ett företag använder en journalists artikel i sin reklam inte automatiskt innebär att artikeln medverkat i ett, för upphovsmannens anseende eller egenart, kränkande sammanhang. Vid en objektiv bedömning måste också hänsyn tas till innehållet i marknadsföringen och i vilket syfte som artikeln används i.

Sammanfattningsvis skulle anläggandet av den objektiva måttstocken kunna sägas innefatta ytterligare två faktorer utöver de fyra som fastslås i förarbetena.¹⁸⁰ Dels ska upphovsmannens synpunkter vägas mot de eventuella motstående intressena i det aktuella fallet såsom gjordes i TV-Reklamsfallet.¹⁸¹ Dels ska syftet med en företagens åtgärd beaktas såsom HD resonerade i fallet med madrassartikeln.¹⁸²

¹⁷⁵ NJA 2008 s. 309. s. 19.

¹⁷⁶ Ibid s. 20.

¹⁷⁷ NJA 1985 s. 807 s. 1.

¹⁷⁸ Ibid. s. 5.

¹⁷⁹ Ibid. s. 4.

¹⁸⁰ Se ovan, avsnitt 4.1.

¹⁸¹ NJA 2008 s. 309.

¹⁸² NJA 1985 s. 807.

4.2 Särskilt om kriteriet ”Verkets art och dess betydelse i litterärt eller konstnärligt hänseende”

Största hänsyn vid en bedömning av huruvida en upphovsmans verk har utsatts för en kränkande ändring eller återgivits i ett kränkande sammanhang ska enligt förarbetena tas till verkets art och dess betydelse i litterärt eller konstnärligt hänseende.¹⁸³ I doktrinen har det ansetts att verkets art och betydelse istället ska syfta till *genretillhörighet* och *praktisk användning*.¹⁸⁴ HD har å sin sida uttalat sig att genre och praktisk användning ska tillräknas i kriteriet verkets art och betydelse.¹⁸⁵ Vilka konstformer eller vilka typer av verk som anses ha större betydelse i ett litterärt eller konstnärligt hänseende är inte vidare definierat i förarbetena. Däremot nämns lyrik i utredningen till URL som en konstform där ett högre krav kan ställas på återgivningen eftersom ändringar av enstaka ord kan leda till att originalets konstnärliga värde starkt dras ned.¹⁸⁶ Vidare sägs det i utredningen att lägre krav kan ställas på en återgivning av litterära och musikaliska verk av en lägre valör än lyrik, men att även vid en återgivning av sådana ska upphovsmannen vara skyddad mot allvarligare ingrepp.¹⁸⁷

Att verkets art och betydelse ska tas stor hänsyn till har, som tidigare nämnt, även domstolarna tagit fasta på. I fallet med madrassartikeln var frågan om en journalists konstnärliga anseende och egenart blivit kränkt av att ett företag använt en av hennes artiklar i sin marknadsföring. Samtliga instanser instämde i att ett intrång i journalistens förfoganderätt hade förelegat genom att artikeln olovligen använts i företagets marknadsföring. Däremot ansågs inte det sammanhang som artikeln medverkat i, alltså marknadsföringen, ha varit kränkande för journalistens anseende och egenart av någon instans. Bland domskälen fanns att verket i fråga var en ”ordinär nyhetsartikel” med ett upplysande syfte.¹⁸⁸ HD hänvisar vidare till det samlade budskapets innehåll i marknadsföringen, och att under dessa förhållanden kan företagets användning av artikeln inte varit ägnad att verka nedsättande för journalisten.¹⁸⁹

¹⁸³ Prop. 1960:17 till riksdagen med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m.m. s. 65.

¹⁸⁴ Axhamn, Johan, Respekträttsligt skydd för upphovsmannens anseende och egenart. Några reflektioner med anledning av NJA 2008 s. 309 (Reklamavbrott), och Rosén, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, s. 171.

¹⁸⁵ NJA 2008 s. 309.

¹⁸⁶ SOU 1956:25, s. 123.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ NJA 1985 s. 807 s. 4.

¹⁸⁹ Ibid. s. 5.

Verkets art och kanske framförallt betydelse i ett litterärt eller konstnärligt hänseende kan eventuellt ha haft en stor påverkan på utgången i ett fall som avgjordes i Svea Hovrätt, RH 1995:59. Bakgrunden var att i en tidskrift hade en artikel illustrerats med en beskuren affisch föreställande ett konstverk av konstnären Henri Matisse. Dödsboet efter konstnären yrkade på att återgivandet kränkte Matisses ideella rättigheter, och att utgivaren skulle ersätta dödsboet för detta. Hovrätten anförde i sina domskäl att en viss beskärning av konstverk ska anses tillåten men att den i detta fallet hade medfört att konstverkets innebörd hade gått förlorad. Hovrätten ansåg också att det var av betydelse att verket i fråga var ett av Matisses sista verk och således intog en speciell plats i hans produktion.¹⁹⁰

I TV-reklamsfallet tillade HD att förutom verkets art och betydelse ska även konstverkets genre och tilltänkta användning tillräknas.¹⁹¹ Enligt HD måste en spelfilm i form av en långfilm anses känsligare för ingrepp än exempelvis en film av novell- eller episodkaraktär. Detta eftersom sådana är uppbyggda av fristående delar som inte nödvändigtvis är avsedda att ses i samma sammanhang. Ytterligare ett exempel på mindre känsliga filmverk var enligt HD filmer i en icke-berättande genre såsom instruktions- och undervisningsfilmer.¹⁹² Däremot ska inte filmens konstnärliga ambition, tendens eller nivå tas särskild hänsyn till utan oavsett detta är, såsom i fallet, ett reklamavbrott ett ingrepp som bryter filmens kontinuitet och dramaturgi.¹⁹³ Således var inte det inte relevant för utgången att filmerna i fråga var en komedi och ett drama, utan att båda tillhörde filmgenren spelfilm.

Det för den här uppsatsen kanske mest relevanta rättsfallet är NJA 1975 s. 679, även kallat Sveriges Flagga. Bakgrunden till målet var att ett skivbolag hade framställt och spridit exemplar av en skiva där ett känt svenskt musikstycke framfördes till en känd svensk dikt kallad "Sveriges flagga". Texten till musiken på skivan var till sin första rad identisk med dikten medan resten av texten var en helt annan som uttryckte kritik mot USA:s inblandning i Vietnamkriget. Upphovsmännens respektive dödsbon hävdade att förfarandet hade kränkt upphovsmännens konstnärliga anseende. Skivbolaget menade att den nya låten var en parodi

¹⁹⁰ RH 1995:59 s. 2.

¹⁹¹ NJA 2008 s. 309.

¹⁹² Ibid. s. 21.

¹⁹³ NJA 2008 s. 309

eller en travesti på det ursprungliga verket och därför ett nytt och självständigt verk, och att det således inte kränkte det konstnärliga anseendet hos de ursprungliga upphovsmännen.¹⁹⁴

Enligt Tingsrätten var verket ”Sveriges Flagga” väldigt känt i landet till både texten och melodin, samt att det hade en stor känslomässig förankring i tiden när verket skapades. Verkets karaktär var i sin helhet en hyllning till den svenska flaggan och således måste det allmänt antas att varje förändring i verket riskerar att kränka den känsla upphovsmännen kände för sitt gemensamma verk. Tingsrätten ansåg att låten på den nya skivan uppenbarligen var kränkande för upphovsmännens anseende och egenart, både genom att deras verk förvanskats men även på grund av det sammanhang verket förekommit i.¹⁹⁵

I HD yttrade sig Riksåklagaren om fallet. Han anförde att verket ”Sveriges Flagga” i sitt ursprungliga skick hade fått en viss karaktär av en nationalsång, och i den nya versionen gjorts om till en politisk kampsång. Således ansåg han att upphovsmännens egenart hade trätts för när i och med ändringen som gjorde om låten från ”nationalsång” till en sång med en annan politisk innebörd. Förutom att ändringen i verket var kränkande för upphovsmännen ansåg Riksåklagaren även att musiken och texten var för sig hade återgivits i ett främmande sammanhang i och med ändringarna. Detta främmande sammanhang var enligt Riksåklagaren, vid en objektiv bedömning, kränkande för upphovsmännen.¹⁹⁶ En något försvårade omständighet i fallet var att de båda upphovsmännen bakom verket var avlidna, och de som förde talan å deras vägnar var deras respektive dödsbo. Vid en bedömning om intrång i den ideella rätten ska som bekant upphovsmännens synpunkt tas i åtanke, något som inte var möjligt i detta fall. HD menade då att bedömningen av huruvida verket hade utsatts för ett förfarande som kan anses kränkande ska ske utifrån upphovsmännens personlighet såsom den har kommit till uttryck i verket.¹⁹⁷

Skivbolaget hävdade att när verk används i den politiska propagandan bör begrepp såsom parodi och travesti ges en mer liberal tolkning för att inte begränsa den politiska yttrandefriheten. HD å sin sida menade att skyddet för en upphovsmans ideella rättigheter inte kan åsidosättas med syfte att inte begränsa den politiska yttrandefriheten i de fall där

¹⁹⁴ NJA 1975 s.679 s. 1.

¹⁹⁵ Ibid. s. 3.

¹⁹⁶ Ibid. s. 4.

¹⁹⁷ SOU 1956:25 s.123 och NJA 1975 s.679 s. 6.

upphovsmännen står utanför de politiska meningsskiljaktigheterna.¹⁹⁸ HD gick sedermera efter Riksåklagarens linje och ansåg även de att upphovsmännen bakom ”Sveriges flagga” hade utsatts för en kränkning av deras ideella rätt i och med den nya texten till verket. Den nya texten, som gjorde om låten till en politisk propangandasång, härrörde enligt HD från helt andra förhållanden än originaltexten.¹⁹⁹

4.3 Den subjektiva bedömningen

Som tidigare nämnt ska det vid en bedömning av huruvida ett intrång i en upphovsmans respekträtt föreligger utöver upphovsmannens subjektiva synpunkter även anläggas en objektiv måttstock. Att en bedömning ska ha en objektiv synvinkel är däremot inte självklart inom alla upphovsrättsliga system. Med rätten till respekt för verket följer att en upphovsmans konstnärliga val respekteras, oavsett om de valen ger upphovsmannen ekonomisk framgång eller uppskattas av dennes publik.²⁰⁰ Således kan det hävdas att huruvida en åtgärd med eller ett sammanhang som ett verk förekommer i är kränkande för upphovsmannen, endast kan bedömas från upphovsmannen subjektiva synpunkter och inte från t.ex. konsumenters, underhållningsindustrins eller ens en objektiv synvinkel.²⁰¹ Att en intrångsbedömning enligt bestämmelsen om rätt till respekt för verket i art. 6bis i BK ska göras utifrån upphovsmannens subjektiva synvinkel framkommer även i World Intellectual Property Organization:s (WIPO) guide till BK.²⁰² Där tas det upp ett exempel där ett verk har getts en mer pornografisk ”twist” när det överförts från skriven text till film eller teater. Det är då upp till upphovsmannen *själv* att avgöra om ändringen medförde att dennes anseende har försämrats, eller om det motsatsvis gjorde verket mer uppskattat för en yngre publik.²⁰³

Inom fransk rätt är intrångsbedömningen gällande rätten till respekt, åtminstone i teorin, helt subjektiv. Som tidigare nämnt är huvudregeln att alla väsentliga ändringar i ett verk inte är tillåtna, vilken innebär att även ändringar som inte är skadliga för upphovsmannens ära eller anseende också kan stoppas av att en upphovsman åberopar sin rätt till respekt för verket.²⁰⁴

¹⁹⁸ NJA 1975 s.679 s. 5.

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ Lewinski, *International copyright law and policy*, s. 134.

²⁰¹ Ibid. s. 134.

²⁰² WIPO, *Guide to the BERNE CONVENTION for the Protection of Literary and Artistic Works*.

²⁰³ WIPO, *Guide to the BERNE CONVENTION for the Protection of Literary and Artistic Works*.s. 42.

²⁰⁴ Rigamonti, Cyrill P, ”Deconstructing Moral Rights”, s. 365.

Huvudregeln appliceras också på de fall där ett verk sätts i en främmande kontext som skiljer sig från den som upphovsmannen avsåg.²⁰⁵

I praktiken har de franska domstolarna, istället för att hålla fast vid huvudregeln att alla ändringar innebär ett intrång i en upphovsmans ideella rättigheter, antagit en mer pragmatisk bedömning där olika motstående intressen ska vägas mot varandra.²⁰⁶ Detta innefattar även att *abuse of rights* – doktrinen²⁰⁷ används som ett verktyg för att uppnå en mer balanserad bedömning.²⁰⁸ Sådana balanserade bedömningar där motstående intressen vägs mot varandra har framförallt varit aktuella i fall där en arkitekts ideella rättigheter har stått mot den personen som har äganderätt till det hus som arkitekten designat.²⁰⁹

²⁰⁵ Rigamonti, Cyrill P, ”Deconstructing Moral Rights”, s.365. Se även Lucas, André & Lucas, Henri-Jacques., *Traité de la propriété littéraire & artistique*, 2., [omarb.] uppl., Litec, Paris, 2001, s. 335.

²⁰⁶ Rigamonti, Cyrill P, ”Deconstructing Moral Rights”, s. 366.

²⁰⁷ Se avsnitt 2.3.2.

²⁰⁸ Rigamonti, Cyrill P, ”Deconstructing Moral Rights”, s. 366.

²⁰⁹ Ibid. s. 367.

5 Kan användandet av ett verk i ett politiskt sammanhang utgöra en kränkning av upphovsmannens ideella rätt?

5.1 Den objektiva måttstocken – vad får en upphovsman objektivt anses tåla?

5.1.1 Inledande kommentar

Vid anläggandet av en objektiv måttstock ska det enligt förarbetena beaktas fyra olika parametrar, nämligen: 1) bedömning med utgångspunkt från förhållanden inom ifrågavarande konstart, 2) verkets art och dess betydelse i litterärt eller konstnärligt hänseende, 3) omständigheterna i det enskilda fallet samt 4) huruvida det klart framgår i vilken mån verket presenteras i ursprungligt skick, eller med tillägg eller ändringar eller jämte bidrag med andra.²¹⁰ Utifrån rättspraxis kan det utläsas att ytterligare två faktorer ska tas i beaktning vid en objektiv bedömning, nämligen syftet med en företagen åtgärd och motstående intressen i det aktuella fallet.²¹¹ Vid beaktande av dessa faktorer ska en domstol komma fram till vad en upphovsman i det aktuella fallet får anses tåla.

En sådan objektiv bedömning medför, som tidigare nämnt, att rättsläget i någon mån blir osäkert för upphovsmän vars verk används i sammanhang som de själva inte har godkänt. Det kan också hävdas att det inte går att utforma någon generell schablon gällande inträngsbedömningen eftersom domstolarna alltid ska beakta omständigheterna i det enskilda fallet.²¹² Detta illustreras också av det faktum att den vanligaste åtgärden som en upphovsman företar sig när denne känner att ens anseende eller egenart har blivit kränkt är förlikning, och inte att processa i domstol.²¹³ En upphovsman som subjektivt upplever att dennes ideella rättigheter har kränkts måste således göra en riskbedömning huruvida det är troligt om utfallet i en domstolsprocess skulle bli till dennes fördel. Det kan därför vara relevant att diskutera, utifrån förarbeten och rättspraxis, huruvida det finns sammanhang som oftast, om än inte alltid, ska anses som kränkande för en upphovsman.

5.1.2 Reklamsammanhang

Att ett verk används i ”reklam eller som varumärke på ett för verket ovärdigt sätt” nämns i förarbetena som ett exempel på vad som kan utgöra ett kränkande sammanhang.²¹⁴ Även inom fransk rätt har användandet av upphovsrättsskyddade verk i reklam ansetts vara ett

²¹⁰ Se avsnitt 4.1.

²¹¹ Ibid.

²¹² Se avsnitt 1.1.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Se avsnitt 3.3.4.

intrång i den ideella rätten.²¹⁵ Från förarbetena kan det utläsas att det, inom svensk rätt, inte är tillräckligt att konstatera att ett verk har använts i reklam eller marknadsföring utan upphovsmannens medgivande, utan det krävs även att användningen ska anses ovärdig. Någon ledning kring vilken typ av användning som ska anses ovärdig för ett verk ges inte i förarbetena och diskuteras inte heller i fallet med madrassartikeln, där en artikel skriven av en journalist användes i marknadsföring utan dennes samtycke.²¹⁶

I det nyss nämnda fallet diskuterar domstolarna istället huruvida användningen var ägnad att verka nedsättande för artikelförfattaren, och kommer fram till att så inte var fallet. Domen kan således tolkas som att syftet med att ha använt ett upphovsrättsskyddat verk i marknadsföring har en påverkan på huruvida användningen ska anses som ovärdig, och i förlängningen även kränkande för upphovsmannens anseende eller egenart. HD uttalade sig även att med hänvisning till marknadsföringens samlade budskap kunde inte användandet av artikeln ha varit ägnat att verka nedsättande för artikelförfattaren. Vilken typ av marknadsföring som ett verk används i skulle därför kunna ha en påverkan på om sammanhanget objektivt anses som kränkande för en upphovsmans anseende eller egenart.

Som tidigare nämnt var även det faktum att verket i fråga var en ordinär nyhetsartikel avgörande för bedömningen. Vilken typ av verk som används kan således även ha påverkat Stockholms tingsrätt i fallet ”Ta mig till havet” där användandet av en textrad från låten ”Ta mig till havet” i en reklamslogan ansågs kränka upphovsmannens respekträtt.²¹⁷ Oavsett kan det inte klart fastslås att ett verk som olovligen utnyttjas i reklam eller marknadsföring alltid utgör ett intrång i en upphovsmans ideella rätt.

5.1.3 ”Oanständiga” sammanhang

Det kan även diskuteras om verk som förekommer i sammanhang som anstötliga eller oanständiga, skulle kunna anses som alltid kränkande för en upphovsmans anseende eller egenart. I WIPO:s guide till BK nämns som ett exempel på ett kränkande förfarande att ett verk ges en mer pornografisk inriktning.²¹⁸ I förarbetena till URL tas det upp som ett exempel på ett kränkande sammanhang att ett allvarligt litterärt verk förses med teckningar som är

²¹⁵ Se avsnitt 2.3.2.

²¹⁶ Se avsnitt 4.2.

²¹⁷ Se avsnitt 3.3.4.

²¹⁸ Se avsnitt 4.3.

anstötliga.²¹⁹ Att oanständiga sammanhang är att klassas som kränkande har även domstolarna tagit fasta på i sina bedömningar, i form av rådhusrättens dom i fallet med filmen ”Jag är nyfiken – gul” och HD:s dom i fallet med konstnären Gunilla Rudling.²²⁰ I det förstnämnda fallet ansågs användandet av en religiös låt i samband med en filmscen som innehöll ett samlag kränkande för upphovsmannens egenart. I fallet med Gunilla Rudling ansågs användandet av hennes verk som affischer utanför en biograf med pornografisk inriktning kränkande för både hennes egenart och hennes anseende. Uttalandet i förarbetena och dessa två domar skulle kunna tala för att en upphovsman inte objektivt behöver tåla att dennes verk används olovligen i ett sammanhang som kan anses oanständigt, som exempelvis ett sexuellt eller pornografiskt sammanhang. Detta kan däremot inte anses vara en absolut sanning eftersom frågan endast har prövats i HD i ett enda fall.

5.1.4 Politiska sammanhang

Gällande politiska sammanhang kan det inte helt säkert sägas om det alltid ska anses som ett kränkande sammanhang för en upphovsmans anseende eller egenart att medverka i. I förarbetena nämns en bearbetning av en pacifistisk roman till en film med nationalistisk innebörd som ett exempel på ett förfarande som kan vara kränkande för en upphovsmans egenart. Vidare finns det i rättspraxis bara ett avgörande från HD, ”Sveriges Flagga”, där frågan gällde användandet av ett verk i ett politiskt sammanhang.²²¹ I doktrin tas dock politiska sammanhang upp som ett exempel på kränkande sammanhang gällande BK:s bestämmelse om respekträtt. De exempel som redogörs för där handlar främst om icke-politiska verk som placeras i samma kontext eller sammanhang som tydligt politiska verk.²²² I fransk rättspraxis finns också exempel på att intrång i respekträtten kan föreligga när ett verk placeras i ett politiskt sammanhang. Där ansågs kränkningen förvärrats av att verken olovligen användes i politisk propaganda.²²³

I fallet med ”Sveriges flagga” för HD ett resonemang liknande det som har kommit till uttryck i doktrin gällande BK. Skivbolaget som hade använt verket ”Sveriges Flagga” hävdade att när verk används i den politiska propagandan bör begrepp såsom parodi och travesti ges en mer liberal tolkning för att inte begränsa den politiska yttrandefriheten. HD menade dock att

²¹⁹ Se avsnitt 3.3.4

²²⁰ Se avsnitt 3.3.4 och 4.2.

²²¹ Se avsnitt 4.2.

²²² Se avsnitt 3.3.4.

²²³ Se avsnitt 2.3.2.

skyddet för en upphovsmans ideella rättigheter inte kan åsidosättas med syfte att inte begränsa den politiska yttrandefriheten i de fall där upphovsmännen står utanför de politiska meningsskiljaktigheterna.²²⁴ Upphovsmän som ”står utanför de politiska meningsskiljaktigheterna” skulle kunna syfta till upphovsmän som i sina verk inte tar tydlig politisk ställning i en fråga eller vars verk inte utgör något politiskt inlägg i sin ursprungliga form eller kontext. I sådana fall kan en upphovsmans ideella rättigheter inte åsidosättas med hänvisning till användarens politiska yttrandefrihet. Liknade resonemang kring den politiska yttrandefriheten fördes av en fransk domstol i fallet med det politiska partiet Front National. I det fallet menade domstolen att ens politiska yttrandefrihet inte kan innebära att användandet av ett upphovsrättsskyddat verk kan ske utan hänsyn till upphovsmännens ideella rättigheter.²²⁵

I ljuset av HD:s resonemang i fallet ”Sveriges flagga” kan det diskuteras huruvida utgången hade varit densamma om upphovsmännen vars verk användes, själva hade tagit politisk ställning i den i fallet aktuella frågan eller om deras verk hade varit ett uttryck för ett politiskt ställningstagande. Enligt HD:s resonemang torde det inte kunna uteslutas att begreppet parodi skulle kunna ges en mer liberal tolkning för att inte begränsa den politiska yttrandefriheten i fall där upphovsmännen bakom det använda verket inte står utanför de politiska meningsskiljaktigheterna. Om en upphovsman vars verk tar tydlig politisk ställning används i en valkampanj för ett politiskt parti som har den motsatta politiska ställningen torde det således inte kunna uteslutas att den användningen skulle ses som en parodi på verket.

Ytterligare en fråga som kan ställas kring bedömningen när verk används i politiska sammanhang är om respekträttens skyddsomfång, en upphovsmans anseende och egenart, verkligen kan omfatta sådana situationer när bedömningen ska göras utifrån den objektiva måttstocken. Om t.ex. ett verk med en nationalromantisk text eller ett nationalromantiskt innehåll används av ett politiskt parti med en nationalistisk inriktning är frågan om det verkligen kan anses objektivt kränkande för upphovsmannen, åtminstone gällande upphovsmannens egenart som består av den struktur, känsla eller inriktning som framträder i verket.

²²⁴ Se avsnitt 4.2.

²²⁵ Se avsnitt 2.3.2.

Det kan också diskuteras huruvida en upphovsmans anseende kan anses objektivt kränkt av att dennes verk används i ett politiskt sammanhang om upphovsmannen själv inte har tagit någon politisk ställning eller skapar verk med ett politiskt innehåll. En upphovsmans subjektiva åsikt kan självfallet vara att denne känner sig kränkt av användandet, men om en objektiv måttstock ska anläggas blir frågan om vissa politiska partiers användande anses mer skadliga, för en upphovsmans konstnärliga eller litterära anseende, än andra. Frågan blir då om en upphovsman objektivt måste tåla att vissa politiska partier kan använda dennes verk utan att göra intrång i dennes ideella rättigheter, och hur en bedömning av vilka partier eller ideologier som ska anses mer skadliga för en upphovsmans anseende ska gå till.

Jämförelsevis torde det vara mer rimligt att kunna avgöra, genom en objektiv bedömning, om en upphovsmans anseende eller egenart har blivit kränkt om upphovsmannen i fråga har tagit en politisk ställning eller skapat verk som har ett tydligt politiskt innehåll. Vid en användning av ett verk, som tar politisk ställning, i en kontext som tar den motsatta ställningen torde det lättare kunna objektivt bedömas huruvida användandet är skadligt för upphovsmannens anseende eller egenart. Dock skulle det i sådana fall kunna anses berättigat att vidga begreppet parodi för att inte begränsa den politiska yttrandefriheten. Visserligen har HD i fallet ”Alfons Åberg” uttalat sig att även parodier kan utgöra ett intrång i den ideella rätten, men det kan anses som osäkert hur ett sådant resonemang skulle stå sig emot den politiska yttrandefriheten.²²⁶

5.2 Problematiken med bedömningen – En ideellrättslig ojämlikhet

Det korta svaret på om användningen av ett upphovsrättsskyddat verk i ett politiskt sammanhang *kan* utgöra en kränkning av upphovsmannen respekträtt är tveklöst ja, men det är långt ifrån självklart att ett sådant användande alltid innebär ett ideellrättsligt intrång. I bedömningar gällande kränkande sammanhang beror utfallet även på vilket typ av verk det gäller, omständigheterna i de enskilda fallen samt i vilket syfte verket används.

En grundproblematik kring frågan gällande verk som används i politiska sammanhang är även att det inte finns någon tydlig rättspraxis. Visserligen skulle domen i ”Sveriges flagga” kunna tolkas som att verk som inte tar någon politisk ställning är skyddade från att användas i sammanhang som är politiska men med tanke på att verket i fråga hade en särställning, nästan

²²⁶ Se avsnitt 3.4.

som en nationalsång, torde det vara vanskligt att dra den slutsatsen fullt ut.²²⁷ Det torde inte klart kunna fastställas att HD hade gjort samma bedömning om verket i fråga inte skulle ansetts ha samma betydelse som verket Sveriges flagga.

Det kan gällande den ideella rätten anses missvisande att prata om upphovsrättsskyddade verk i en vid bemärkelse, eftersom det i förarbeten och rättspraxis framkommit att olika verk åtnjuter olika starkt ideellrättsligt skydd beroende på konstform, genre och verkets betydelse.²²⁸ Jämfört med de ekonomiska rättigheterna, där alla upphovsmän åtnjuter samma rättigheter oavsett vilken typ av konstnärligt eller litterärt verk de har skapat, innehar vissa typer av verk en ideellrättslig särställning vilken kan innebära att ett förfarande som anses kränkande för en upphovsmans anseende eller egenart inte nödvändigtvis kommer att anses kränkande för en annan upphovsman. Ett exempel på detta är fallet med madrassartikeln²²⁹ där det inte ansågs kränkande för journalistens anseende eller egenart att en av henne skriven artikel använts i marknadsföring utan hennes samtycke. Detta kan ses som en illustration över att olika verk ges ett olika starkt ideellrättsligt skydd, eftersom reklam och marknadsföring tas upp som ett exempel i förarbeten på vad som kan utgöra kränkande sammanhang.²³⁰

Det ovanstående resonemanget, att olika typer av verk ska behandlas olika, kan anses vara fullt rimligt och är troligtvis inte heller en särskilt kontroversiell ståndpunkt att framföra. I förarbetena nämns både lyrik och mer framstående originalkonstverk som mer skyddsvärda än verk av en lägre litterär eller konstnärlig valör, och i rättspraxis har domstolarna i sina bedömningar framhållit att verkets betydelse har en inverkan på huruvida en åtgärd ska anses som objektivt kränkande för en upphovsmans anseende eller egenart.²³¹

Det som dock kan anses som problematiskt med verkets betydelse som påverkande faktor är huruvida det medför att skillnad görs mellan olika verk inom samma konstform. I fallet med ”Sveriges flagga”²³² uttalar sig HD att verket ”fått en viss karaktär som nationalsång”, vilket medförde att den nya texten som givits till låten innebar att upphovsmännen bakom verket utsattes både för en kränkande ändring och för ett kränkande sammanhang.²³³ Det kan således

²²⁷ Se avsnitt 5.1.4.

²²⁸ Se avsnitt 4.1.

²²⁹ NJA 1985 s.807, avsnitt 4.1 och 4.2.

²³⁰ Se avsnitt 3.3.4.

²³¹ Se avsnitt 4.2.

²³² NJA 1975 s. 679.

²³³ Se avsnitt 4.2.

inte uteslutas att en upphovsman till ett mindre välkänt verk med en lägre status vid en liknande bedömning hade ansetts kränkt genom samma förfarande, eftersom stor hänsyn ska tas till verkets betydelse i ett litterärt eller konstnärligt hänseende.

Liknande resonemang kan föras kring domen i Svea Hovrätt som rörde målaren Henri Matisse, där ett av hans verk hade beskrivits i samband med en artikel i en tidskrift.²³⁴ I det fallet betonade Hovrätten att verket i fråga var ett av Matisses sista verk och således intog en speciell plats i hans produktion, vilket påverkade bedömningen av huruvida ändringen skulle anses som kränkande. Utifrån Hovrättens resonemang kan det således diskuteras huruvida en annan konstnär som vars verk använts på samma sätt i samma artikel, skulle ansetts blivit utsatt för en kränkande ändring. Vidare kan det inte heller ses som självklart att domstolen skulle göra samma bedömning om ett annat verk av Henri Matisse själv hade använts i artikeln.

I förhållande till respekträttens skyddsomfång kan det, åtminstone gällande en upphovsmans konstnärliga anseende, anses vara befogat att ta stor hänsyn till verkets betydelse vid en intrångsbedömning. Om en upphovsman har skapat framstående verk som lett till att denne blivit välrenommerad, är det troligt att omgivningens uppfattning av denne som konstnär eller artist är mer känslig för kränkningar, jämfört med en mindre välkänd upphovsman. Däremot kan det inte anses lika befogat att ta stor hänsyn till verkets betydelse vid bedömningen av om en upphovsmans egenart har blivit kränkt. En upphovsmans egenart, som avser att skydda upphovsmannen mot förfaranden som kanske inte är skadliga för upphovsmannens anseende i andras ögon men som likväl kränker dennes känsla för verket och angriper verkets integritet, är rimligtvis lika känslig oavsett upphovsman.

HD har i TV-reklamsfallet uttalat sig att vid beaktandet av verkets art och betydelse ska även verkets genre och tilltänkta användning tas i åtanke.²³⁵ Inom doktrin har det till och med diskuteras huruvida genre och tilltänkta användning ska ersätta kriteriet ”verkets art och betydelse”.²³⁶ En sådan omtolkning av förarbetena skulle eventuellt kunna medföra en mer jämlik bedömning för verk inom samma genre, medan det fortfarande kan göras skillnad i bedömningen av verk inom olika konstformer. Det som verkets tilltänkta användning syftar

²³⁴ RH 1995:59, se avsnitt 4.2.

²³⁵ NJA 2008 s. 309.

²³⁶ Se avsnitt 4.2.

till i HD:s dom är att skillnad ska göras mellan spelfilmer, som ska anses mer känsliga för ingrepp, och filmer inom en icke-berättande genre såsom instruktions- och undervisningsfilmer. Det är dock oklart huruvida HD:s synsätt kan tillämpas på andra typer av verk än filmverk men resonemanget liknar ett som franska domstolar har tillämpat, att verk som skapas inom ett primärt kommersiellt fält, såsom reklam, inte är lika känsliga för ingrepp som rent konstnärliga verk.²³⁷

I fallet uttalar HD sig även att en spelfilms konstnärliga nivå, ambition och tendens inte ska påverka bedömningen av om en ändring är kränkande för ett verks egenart.²³⁸ Om ett liknande resonemang kan tillämpas på andra typer av verk än filmverk kan det ytterligare verka för att utjämna en ojämlig ideellrättslig bedömning mellan verk inom samma konstform. Ett verk som är välkänt och anses ha stor betydelse inom en konstform skulle då kunna jämföras med ett mindre välkänt verk, om den konstnärliga ambitionen inte ska tas hänsyn till utan endast genretillhörighet ska beaktas.

Om intrångsbedömningen inom svensk rätt ska göras enligt en objektiv måttstock, som är uttryckt i förarbeten och väletablerat i rättspraxis, kommer det oundvikligen att medföra en viss osäkerhet kring utfallet i sådana mål där frågan är om ett intrång har skett i en upphovsmans respekträtt. Däremot torde lite av den nuvarande rättsosäkerheten kunna minskas om kriteriet ”verkets art och betydelse” skulle bytas ut mot genretillhörighet och praktisk användning. Ett sådant skifte i bedömningskriterierna skulle eventuellt kunna medföra att verk inom samma konstform skulle behandlas mer likvärdigt gällande dess ideellrättsliga skydd, och hypotetiska resonemang som det kring fallet med Matisse²³⁹ skulle inte förefalla lika troliga.

5.3 Hur skulle skyddet för upphovsmännen kunna utökas?

Att ha som ståndpunkt att upphovsmän bör vara skyddade genom sina ideella rättigheter mot att deras verk, utan medgivande, används i politiska sammanhang är nog varken särskilt kontroversiellt eller sällsynt. Det kan anses uppenbart att en upphovsman inte ska behöva medverka i politisk propaganda om denne inte så önskar. Trots denna, för vissa, självklarhet är det inte någon absolut sanning att all användning av verk i politiska sammanhang utgör ett

²³⁷ Se avsnitt 2.3.2.

²³⁸ Se avsnitt 4.2.

²³⁹ Se ovan, 5.2.

intrång i en upphovsmans respekträtt.²⁴⁰ Det kan således vara relevant att undersöka huruvida en annorlunda intrångsbedömning skulle kunna medföra en lägre grad av rättsosäkerhet för upphovsmännen inom området.

Både i doktrin om BK:s bestämmelser och inom fransk rätt har en mer subjektiv bedömning ansetts lämplig att tillämpa i fall där verk använts i främmande sammanhang. Det har även hävdats att en bedömning av huruvida ett förfarande med ett verk är kränkande för upphovsmannen, endast kan avgöras av upphovsmannen själv.²⁴¹ I förarbetena till URL uttalade sig vissa remissinstanser negativt kring införandet av begreppet ”egenart” eftersom det ger ett alldeles för stort spelrum för upphovsmäns subjektiva åsikter, och även frågan om huruvida det ens är möjligt att objektivt bedöma om en upphovsmans egenart har kränkts lyftes.²⁴² Det har också hävdats att de svenska domstolarna i sina bedömningar antytt att den objektiva måttstocken ska tas i större beaktning, vilket skulle kunna tala för att den farhågan som vissa remissinstanser kände inför upphovsmännens subjektiva åsikter var berättigad. Frågan är dock ändå om inte en mer subjektiv bedömning skulle bidra till att rättsläget blev mindre osäkert för upphovsmän vars verk används i främmande sammanhang.

Om en mer subjektiv bedömning ska kunna börja tillämpas av domstolarna torde det krävas en förändring i bestämmelsen i URL. I dagens läge finns inga incitament för domstolarna att ge större vikt till upphovsmännens subjektiva åsikter i sådana fall, även om rättsläget kan anses som osäkert för dem.

En möjlig förändring för att stärka upphovsmännens ideella rättigheter och ge dem ett bättre skydd mot att deras verk används i främmande sammanhang, är att införa ett *generellt ändringsförbud* likt det inom fransk rätt, som även är tillämpligt när ett verk sätts i en ny kontext. En sådan huvudregel, att alla ändringar i ett verk eller nya kontexter som ett verk placeras i innebär ett intrång i upphovsmännens respekträtt, torde öka incitamenten för användare att på förhand tillfråga en upphovsman om denne vill medverka i ett specifikt sammanhang. Ett sådant ändringsförbud torde också kunna lösa en del av problematiken med att olika verk inom en och samma konstform ges ett olika starkt ideellrättsligt skydd.²⁴³ Även

²⁴⁰ Se avsnitt 5.1.4.

²⁴¹ Se avsnitt 4.3.

²⁴² Se avsnitt 3.3.1.

²⁴³ Se avsnitt 5.2.

svårigheterna med att fastställa en generell schablon gällande bedömning skulle kunna lösas om huvudregeln är att ändringar inte är tillåtna.

I fall där verk används i politisk propaganda kommer dock det alltid kunna hävdas användandet ska tillåtas med hänvisning till att den politiska yttrandefriheten annars kan begränsas. Det blir då upp till domstolarna att väga den politiska yttrandefriheten mot en upphovsmans ideella rättigheter, likt de franska domstolarna har gjort vid sina bedömningar.²⁴⁴ Om det inom svensk rätt finns ett generellt ändringsförbud som är tillämpligt kan det även öka domstolarnas incitament att döma till upphovsmännens fördel eftersom den ideella rätten skulle ges en starkare position inom svensk rätt.

Det kan dock inte anses önskvärt att helt utelämna förvärvare av ekonomiska rättigheter i händerna på upphovsmännens subjektiva uppfattningar av sina verk, vilket skulle kunna vara en konsekvens av att införa dels ett generellt ändringsförbud och dels en mer subjektiv bedömning. Domstolarna skulle då kunna, likt de franska domstolarna, tillämpa konceptet med *abuse of rights* – doktrinen där syftet till upphovsmännens åberopande av sina ideella rättigheter ska beaktas.²⁴⁵ Om en upphovsman i ett illvilligt eller oärligt syfte hävdar att ett intrång har skett, kan domstolarna avvisa dennes talan. Ett sådant tillämpande av *abuse of rights* - doktrinen skulle kunna skydda förvärvare av ekonomiska rättigheter från en upphovsman vars enda syfte med att åberopa ett intrång är att försvåra förvärvarens situation.

Införandet av ett generellt ändringsförbud kan dock ses som ganska avlägset beaktat domstolarnas dragning åt en mer objektiv bedömning i fall gällande intrång i respekträtten. Vidare är Sveriges upphovsrättsliga system att betrakta som monistiskt i det hänseende att de ideella rättigheterna inte ska särbehandlas inom upphovsrätten, utan ses som en del i den tillsammans med de ekonomiska rättigheterna.²⁴⁶ Införandet av ett generellt ändringsförbud skulle således kunna anses i viss mån ändra den svenska upphovsrättsliga traditionen, genom att de ideella rättigheterna skulle ges en starkare position jämfört med de ekonomiska rättigheterna. Införandet av ett generellt ändringsförbud här även diskuterats i förarbetena, men ansetts ge ett alltför långtgående skydd för upphovsmännen om det skulle tillämpas på alla typer av verk.²⁴⁷

²⁴⁴ Se avsnitt 2.3.2.

²⁴⁵ Se avsnitt 2.3.3.

²⁴⁶ Se avsnitt 3.1.

²⁴⁷ Se avsnitt 3.3.3.

En lösning som kan anses mer närliggande är att det i rättspraxis etableras vad en upphovsman objektivt får anses tåla gällande verk som används i politiska sammanhang. Det vore även önskvärt att kriteriet ”verkets art och betydelse” byts ut mot kriteriet genre och praktiskt användningsområde, vilket har diskuterats inom doktrin, eftersom ett sådant skifte eventuellt skulle kunna medföra att det inte görs någon skillnad på verk inom samma konstform.²⁴⁸ Det torde inte vara möjligt att utifrån ett eller ett par avgöranden från HD kunna fastställa en generell schablon över vad som ska gälla när ett verk används i ett politiskt sammanhang. Däremot skulle ett utvecklande från HD gällande hur en bedömning mellan den politiska yttrandefriheten å ena sidan och en upphovsmans respekträtt å andra sidan ska göras, utan hänsyn till om verket i fråga ska anses som extra skyddsvärt, kunna medföra en mindre grad av rättsosäkerhet för upphovsmännen. Detta kräver dock att en upphovsman som känner att dennes anseende eller egenart har blivit kränkt vågar ta risken att processa ett sådant mål i domstol.

5.4 Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis kan det sägas att med en inträngsbedömning som ska göras enligt en objektiv måttstock kommer det alltid att finnas en viss grad av rättsosäkerhet, inte minst på grund av att det i alla bedömningar ska tas hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Det kan inte heller sägas vara bestämmelsens ändamål att vissa sammanhang alltid ska anses kränkande. Även om det i förarbeten nämns att det är uppenbart att en upphovsman inte ska behöva tåla att dennes verk återges på ett sätt som är kränkande, talar utformandet av den objektiva måttstocken för att skyddet som respekträtten ger inte ska vara absolut i några hänseenden. Införandet av ett generellt ändringsförbud, likt det inom fransk rätt, skulle kunna medverka till att öka incitamenten för användare av verk att försäkra sig om att upphovsmannen samtycker till användandet. Som tidigare nämnt skulle dock ett sådant ändringsförbud kunna strida mot den svenska upphovsrättsliga traditionen, vilket kan tala för att en sådan ändring i lagtexten inte kan anses trolig. En mer utvecklad rättspraxis skulle dock kunna medföra en högre grad av förutsebarhet och, om verkets betydelse inte ska tas i beaktning, ett mer jämlikt ideellrättsligt skydd för verk inom samma konstform. Att upphovsmän ska vara skyddade mot att politiska rörelser använder deras verk utan samtycke är inte ett orimligt högt ställt krav, men enligt dagens rättsläge inte heller någon självklarhet.

²⁴⁸ Se avsnitt 5.2.

Källförteckning

Författningar

Svensk rätt

Brottsbalk (1962:700)

Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Fransk rätt

Code de la propriété intellectuelle, Livre 1er, Titre II: Droit des auteurs, Chapitre 1er: Droits moraux

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1960:17 till riksdagen med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m.m.

Statens offentliga utredningar

SOU 1956:25 *Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk*

Internationell offentligt tryck

WIPO, *Guide to the BERNE CONVENTION for the Protection of Literary and Artistic Works*, Geneva, 1978

BERNE CONVENTION for the Protection of Literary and Artistic Works

Litteratur

Adeney, Elisabeth, *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*, University Press, Oxford, 2006.

Axhamn, Johan, Respekträttsligt skydd för upphovsmannens anseende och egenart. Några reflektioner med anledning av NJA 2008 s. 309 (Reklamavbrott), NIR 2008 s. 460 – 501.

Crabb, John H. "The French Concept of Abuse of Rights" *Inter-American Law Review*, Vol. 6, Issue 1 (January-June 1964), pp. 1–24.

Dahlström, Lucas "Musiker känner sig utnyttjade av extremrörelser – svårt att väcka åtal", *DN.se*, 22 september 2018, <https://www.dn.se/kultur-noje/musiker-kanner-sig-utnyttjade-av-extremrorelser-svart-att-vacka-atal/>, hämtad 2018-10-31.

Dahlström, Lucas "Örjan Englunds låt blev en hit bland högerextrema – "Otroligt jobbigt", *DN.se*, 19 september 2018, <https://www.dn.se/kultur-noje/orjan-englunds-lat-blev-en-hit-bland-hogerextrema-otroligt-jobbigt/>, hämtad 2019-03-15.

Kaldal, Anna & Sjöberg, Gustaf, *Vetenskapskrav på uppsatser i rättsvetenskap: handfasta tips*, Jure, Stockholm, 2018.

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 9. [uppdaterade och omarb.] uppl., Uppsala, 2016.

Levin, Marianne, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt i Sverige, EU och internationellt*, Elfte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.

Lewinski, Silke von, *International copyright law and policy*, Oxford Univ. Press, Oxford, 2008.

Lucas, André & Lucas, Henri-Jacques., *Traité de la propriété littéraire & artistique*, 2., [omarb.] uppl., Litec, Paris, 2001.

Mccolley, Carolyn, "Limitations on Moral Rights in french droit d'auteur", *Copyright Law Symposium (ASCAP)*, Vol. 41, pp. 423–454, 1992–1993.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Olin, Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk 51 §, Lexino 2017-12-30.

Olsson, Henry, *Copyright: svensk och internationell upphovsrätt*, Tionde upplagan, Norstedts juridik AB, Stockholm, 2018.

Olsson, Henry & Rosén, Jan, *Upphovsrättslagstiftningen: en kommentar*, 4., [rev.] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Rigamonti, Cyrill P, "Deconstructing Moral Rights", *Harvard International Law Journal*, vol. 47, nr 2, 2006, s 353 - 412.

Rosén, Jan, *Förlagsrätt: rättsfrågor vid förlagsavtal*, Juristförl., Diss. Stockholm:Univ.,Stockholm, 1989.

Rosén, Jan, "Moral Right in Nordic Law - Statutory Rules and Relevant Court Practice, *Juridisk tidskrift*, Nr 4 1993-4/, s.762.

Rosén, Jan "Alfons Åbergs integritet eller författarens? Kan parodi, travesti eller satir innefatta intrång i ideell rätt?", *Juridisk tidskrift*, Nr 3 2005/06, s.714.

Rosén, Jan, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, 3., [omarb.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2006.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.

Strömholm, Stig, *Europeisk upphovsrätt: en översikt över lagstiftningen i Frankrike, Tyskland och England*, Norstedt, Stockholm, 1964.

Walter, Michel M. & Lewinski, Silke von (red.), *European copyright law: a commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2010.

Rättsfall och avgöranden

Svenska domstolar

Högsta domstolen

NJA 1974 s. 94

NJA 1975 s. 679

NJA 1985 s. 807

NJA 2005 s. 905

NJA 2008 s. 309

Hovrätten

RH 1995:59

Tingsrätten

Mål T 9013–04 avgjort den 11 april 2006 av Stockholms tingsrätt

Stockholms Rådhusrätt

Stockholms rådhusrätts dom av den 16 november 1970 (NIR 1971 s. 219)

Franska domstolar

Cour de cassation

Jamin et Rempler v Canal, Cass. Civ., 14 Maj 1945, [I9451 D. 1945–287

Chiavarino v Sociiti S.P.E., Cass. Civ., 14 Maj 1991, (1992) 151 RIDA 272

Cour d'appel

Sté Turner Entertainment c Héritiers Huston, CA Versailles, ch civ réunies, 19 December 1994, (1995) 164 RIDA 389.

Pontoreau, ADAGP c Association Front National, CA Versailles, 1 ch, 20 December 2001, (2002) 192 RIDA 448.

Tribunal de Grande Instance

Ferrat, SNAC et autre c Sté GMT Productions, TGI Paris, 3 ch, 26 November 1997, (1998) 177 RIDA 284.